

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

**ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА
СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Кафедра психології особистості та соціальних практик

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Навчально-професійний проєкт
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія
освітньої програми 053.00.06 Сімейна психологія

МОТИВИ ОДРУЖЕННЯ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Виконала:

Виконала: студентка
II курсу групи СІПм-1-24-1.4д
денної форми навчання
Шульга Руслана Миколаївна

Науковий керівник:

Столярчук Олеся Анатоліївна
доктор психологічних наук,
професор

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	3
ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МОТИВІВ	
ОДРУЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ.....	14
1.1. Поняття та сутність мотивів одруження у психологічній науці.....	14
1.2. Порівняльний аналіз мотивів одруження до та після повномасштабного вторгнення РФ в Україну.....	23
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВІВ ОДРУЖЕННЯ	
УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	32
2.1. Організація та дослідження мотивів шлюбу українців під час війни.....	32
2.2. Зміст і результати апробації програми оптимізації шлюбних настановлень молоді.....	52
Висновки до розділу 2.....	60
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ.....	67

АНОТАЦІЯ

Мотиви одруження українців в умовах воєнного стану

Актуальність дослідження зумовлена суттєвими трансформаціями соціальних цінностей і життєвих пріоритетів, спричиненими воєнним станом. Ситуація нестабільності, невизначеності майбутнього, стресу та втрат впливає на міжособистісні стосунки та мотиви одруження, що також зазнали змін в цих нових реаліях. Шлюб як соціальний інститут набуває нового значення: він має не лише традиційне підґрунтя, але й є важливим психологічним ресурсом для подолання життєвих криз, формою соціальної підтримки та захисту у важкі часи.

Наукова новизна дослідження полягає у виявленні особливостей мотивів укладання шлюбів в умовах воєнного часу та впливу психосоціальних чинників на прийняття рішення про створення сім'ї. Результати дослідження дозволяють глибше зрозуміти адаптацію особистості до екстремальних обставин, роль близьких стосунків у збереженні психологічного благополуччя та важливість сім'ї як стабілізуючого ресурсу в кризовий період.

Крім того, дослідження охоплює аналіз змін у гендерних ролях та очікуваннях партнерів щодо шлюбу в умовах війни. Особлива увага приділяється питанню поспішних шлюбів, які укладаються під впливом сильних емоцій, а також прагненню створити сім'ю як способу захисту ідентичності та традиційних цінностей у часи невизначеності. Важливим аспектом є дослідження впливу розлуки, вимушеної міграції та втрати домівки на рішення про укладання шлюбу, а також способів збереження емоційного зв'язку між партнерами.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів для розробки програм психологічної підтримки сімей та пар, які стикаються з труднощами, спричиненими війною. Отримані дані будуть

корисними для фахівців у галузі сімейної психології, соціальної роботи та кризового консультування, щоб допомогти людям ефективніше адаптуватися до нової реальності та зміцнити їхні стосунки в кризових ситуаціях.

Вивченням мотивів шлюбу займалися ряд науковців. Зокрема, О. Добрович виділив неусвідомлювані мотиви одруження, серед яких: рольова гра у романтику, спільність інтересів, уражене самолюбство, страх самотності, інтимний успіх, почуття жалю та обов'язку, соціальний тиск, матеріальна вигода та помста, О. Столярчук, А. Вождай, А. Дружиніна підкреслюють, що в української молоді провідними критеріями вибору наречених є їхня доброта, розум, рішучість, врівноваженість і сексуальність. Р. Федоренко визначає ключову роль мотивів вступу в шлюб, адже вони мають значний вплив на майбутній успіх сімейних стосунків. Водночас, поза фокусом сучасних наукових розвідок залишилося вивчення мотивів одруження українців в умовах воєнного стану, що і стало предметом нашого дослідження.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити мотиви одруження українців в умовах воєнного часу, а також визначити психологічні та соціальні чинники, що впливають на цей процес.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

- 1) проаналізувати теоретичні підходи до вивчення мотивів одруження;
- 2) виявити актуальні для воєнного стану мотиви створення сім'ї серед української молоді;
- 3) дослідити соціально-психологічні чинники впливу воєнного стану на мотиви одруження українців;
- 4) розробити та апробувати програму оптимізації шлюбних настановлень молоді.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз наукових джерел з проблематики мотивів одруження та впливу кризових ситуацій на міжособистісні стосунки; порівняння, узагальнення та

систематизація теоретичних даних; емпіричне дослідження особливостей мотивації до створення сім'ї в умовах воєнного часу за допомогою опитування та тестування; статистичний аналіз; розроблення й апробація програми оптимізації шлюбних настановлень молоді.

Ключові слова: мотиви одруження, воєнний час, психологічна підтримка, шлюб, кризова ситуація, міжособистісні стосунки.

ABSTRACT

Motives for marriage among Ukrainians under martial law

The relevance of this study is determined by the significant transformations in social values and life priorities caused by martial law. The situation of instability, uncertainty about the future, stress and loss affects interpersonal relationships and motives for marriage, which have also undergone changes in these new realities. Marriage as a social institution is taking on new meaning: it not only has a traditional foundation, but is also an important psychological resource for overcoming life crises, a form of social support and protection in difficult times.

The scientific novelty of the study lies in identifying the characteristics of motives for marriage in wartime and the influence of psychosocial factors on the decision to start a family. The results of the study provide a deeper understanding of how individuals adapt to extreme circumstances, the role of close relationships in maintaining psychological well-being, and the importance of the family as a stabilising resource in times of crisis.

In addition, the study analyses changes in gender roles and partners' expectations of marriage in wartime. Particular attention is paid to the issue of hasty marriages, which are entered into under the influence of strong emotions, as well as the desire to start a family as a way of protecting identity and traditional values in times of uncertainty. An important aspect is the study of the impact of separation, forced migration and loss of home on the decision to marry, as well as ways to maintain an emotional connection between partners.

The practical significance of the study lies in the possibility of using its results to develop psychological support programs for families and couples facing difficulties caused by the war. The data obtained will be useful for specialists in the field of family psychology, social work and crisis counselling

to help people adapt more effectively to the new reality and strengthen their relationships in crises.

A number of scholars have studied the motives for marriage. In particular, O. Dobrovich identified unconscious motives for marriage, including: role-playing in romance, common interests, wounded pride, fear of loneliness, intimate success, feelings of pity and duty, social pressure, material gain and revenge. O. Stolyarchuk, A. Vozhday, A. Druzhinin emphasise that the leading criteria for choosing a spouse among Ukrainian youth are kindness, intelligence, determination, balance, and sexuality. R. Fedorenko defines the key role of motives for entering into marriage, as they have a significant impact on the future success of family relationships. At the same time, the study of the motives for marriage among Ukrainians in conditions of martial law has remained outside the focus of contemporary scientific research, which has become the subject of our study.

The aim of the study is to theoretically substantiate and empirically investigate the motives for marriage among Ukrainians during wartime, and to identify the psychological and social factors that influence this process.

In accordance with the purpose, the following *tasks* have been defined:

- 1) to analyse theoretical approaches to studying the motives for marriage;
- 2) to identify the motives for starting a family among Ukrainian youth that are relevant to the state of war;
- 3) to investigate the sociopsychological factors influencing the motives for marriage among Ukrainians in the state of war;
- 4) to develop and test a program for optimising the marriage attitudes of young people.

The ways to achieve the goal and objectives of the study are: theoretical analysis of scientific sources on the issues of motives for marriage and the impact of crises on interpersonal relationships; comparison, generalisation and systematisation of theoretical data; empirical research on the characteristics of

motivation to start a family in wartime through surveys and testing; statistical analysis; development and testing of a program to optimise the marriage attitudes of young people.

Keywords: motives for marriage, wartime, psychological support, marriage, crisis, interpersonal relationships.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Повномасштабна війна в Україні спричинила глибокі трансформації у житті суспільства, торкнувшись не лише політичної, економічної та соціальної сфер, а й сім'ї. Те, що ще донедавна здавалося стабільним або прогнозованим, нині набуває іншого змісту, зокрема – питання створення сім'ї, шлюбних рішень та мотивів одруження. Якщо раніше наукові дослідження зосереджувалися переважно на загальних закономірностях шлюбної мотивації, культурних і соціальних чинниках вибору партнера, то сьогодні дедалі більший інтерес викликає вплив війни на переоцінку цінностей, потребу у близькості, стабільності та підтримці.

Воєнний стан створює унікальний контекст, у якому рішення про одруження набуває нового, інколи екзистенційного змісту. У ситуації постійної небезпеки та невизначеності молоді люди шукають надійного емоційного простору, відчуття опори, можливості розділити складні переживання з партнером. Шлюб починає виконувати функції не лише соціального інституту, а й психологічної безпеки, відновлення контролю над життям, зміцнення зв'язку з важливою людиною. Це зумовлює актуальність ґрунтовного наукового аналізу мотивів одруження в умовах війни.

Сучасні дослідження підтверджують, що кризи, травматичні події та екстремальні обставини суттєво змінюють структуру людських потреб та мотивів. Психологи відзначають, що в період високої напруги зростає прагнення до близькості, підтримки, емоційної стабільності, а цінність сім'ї та партнерства набуває особливої ваги. Водночас війна може стимулювати як конструктивні мотиви одруження (пошук підтримки, спільне подолання труднощів, бажання зберегти важливі стосунки), так і ризиковані або неусвідомлені (страх самотності, захисні реакції, соціальний тиск, спроба уникнення тривоги).

В українській психологічній науці тема мотивів одруження традиційно розглядається через призму соціальних норм, цінностей та індивідуально-психологічних особливостей. Однак вплив воєнного досвіду на шлюбні рішення молоді досі залишається недостатньо дослідженим. Зміна структури мотивації, посилення потреби у безпеці та емоційній опорі, переосмислення життєвих пріоритетів потребують нового теоретичного осмислення й емпіричного аналізу. Саме тому вивчення мотивів одруження українців у період воєнного стану є не лише науково значущим, а й суспільно необхідним.

З огляду на масштабні соціальні зміни, ця тема є важливою для розробки сучасних моделей психологічної підтримки молоді, удосконалення сімейної політики, формування здорових партнерських стосунків та профілактики імпульсивних шлюбів, які можуть виникати на тлі стресу, страху або нестабільності. Дослідження мотивів одруження в умовах війни дозволить краще зрозуміти, як трансформуються цінності, очікування і поведінкові стратегії молодих людей, а також які психологічні чинники визначають їхнє рішення створити сім'ю.

Мета магістерської роботи: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити мотиви одруження українців в умовах воєнного часу, а також визначити психологічні та соціальні чинники, що впливають на цей процес.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

- 1) проаналізувати теоретичні підходи до вивчення мотивів одруження;
- 2) виявити актуальні для воєнного стану мотиви створення сім'ї серед української молоді;
- 3) дослідити соціально-психологічні чинники впливу воєнного стану на мотиви одруження українців;
- 4) розробити та апробувати програму оптимізації шлюбних настановлень молоді.

Об'єкт дослідження – мотиви одруження українців.

Предмет дослідження – особливості формування мотивів одруження українців в умовах воєнного часу.

Теоретико-методологічну базу дослідження становлять сучасні психологічні підходи до розуміння мотивації, міжособистісних стосунків та причин вступу в шлюб. Основою є положення Н. М. Ніколайчук про мотивацію як систему психологічних причин, що визначають спрямованість поведінки. Важливим є і підхід М. Valderrama, який трактує мотиви як чинники, що впливають на сприйняття стимулів, регуляцію емоцій та формування проактивної поведінки.

У контексті мотивів одруження значущими є положення О. А. Столярчук, яка розглядає їх як сукупність внутрішніх і зовнішніх спонукань, емоційних потреб чи соціальних обставин, що зумовлюють рішення вступити в шлюб. До несвідомих мотивів, за О. Добровичем, належать страх самотності, рольова романтика, почуття жалю чи обов'язку, соціальний тиск, матеріальна вигода та компенсаційні механізми.

Дослідники (О. Столярчук, О. Цільмак) підкреслюють поєднання усвідомлених мотивів (потреба в близькості, стабільності, ціннісній орієнтації) та неусвідомлених спонукань (пошук безпеки, уникнення самотності). Важливу роль відіграють і особистісні критерії вибору партнера: доброта, відповідальність, розум, рішучість та врівноваженість (А. Вождай, А. Дружиніна).

Значущими є й положення О. Пенькової про зовнішні та внутрішні мотиви одруження, а також феномени шлюбів із примусу, з розрахунку чи як способу реалізації соціальної норми дорослішання.

В умовах війни шлюбна мотивація набуває нового змісту: шлюб розглядається як форма адаптації до загрози та створення емоційної стабільності (Palmero & Martínez), спосіб відновлення сенсу життя в

невизначеності (Valderrama), а також як екзистенційне прагнення бути разом, шукати опору й відчуття контролю над життям (Ван Буй).

Емпірична база дослідження. Для апробації розробленої програми оптимізації шлюбних настановлень було залучено 12 респондентів віком від 18 до 25 років, по шість представників кожної статі. Надійність та валідність отриманих результатів забезпечували репрезентативність вибірки, а також якісний і кількісний аналіз емпіричних даних.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

1. Визначено специфіку трансформації шлюбної мотивації під впливом воєнної загрози та хронічної невизначеності.
2. Обґрунтовано зв'язок між стилями прив'язаності, рівнем тривожності, потребою в безпеці та вибором партнерських стратегій під час війни.
3. Розроблено та апробовано програму оптимізації шлюбних настановлень молоді, спрямовану на формування зрілих, усвідомлених мотивів створення сім'ї.
4. Запропоновано модель впливу психосоціальних чинників на шлюбні рішення в умовах воєнного стану.

Практична цінність роботи полягає в тому, що:

1. Отримані результати можуть використовуватися у психологічному консультуванні молодих пар і осіб, які планують шлюб.
2. Матеріали дослідження можуть стати основою для профілактичних програм, спрямованих на формування відповідальних та зрілих шлюбних мотивів.
3. Розроблена програма може бути впроваджена у практику роботи психологів освітніх закладів, центрів сімейної підтримки та соціальних служб.
4. Дані дослідження корисні для подальших наукових розвідок у галузі психології сім'ї, мотивації та кризової психології.

Структура роботи. Магістерська робота складається з анотації, вступу, двох розділів із підрозділами, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаної літератури, який налічує 25 джерел, з них 7 іноземними мовами. Робота містить 8 рисунків та 1 таблицю (на 9 сторінках) та 2 додатки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МОТИВІВ ОДРУЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

1.1. Поняття та сутність мотивів одруження у психологічній науці

В умовах соціальних потрясінь, таких як війна, поведінка людини набуває особливої глибини та наповнення. Зовнішні дії часто стають відображенням внутрішнього стану людини, що формується під впливом страху, надії, потреби в безпеці, любові чи підтримці. Мотивація в таких обставинах набуває особливої ваги. Вона стає тією невидимою силою, яка визначає вибір і напрямок дій індивіда. Зокрема, мотиви одруження в часи війни можуть мати як прагматичні, так і глибоко емоційні витoki, поєднуючи бажання бути поруч із близькою людиною, знайти підтримку, відчувати стабільність у нестабільному світі.

Видатний український педагог В. О. Сухомлинський у своїй праці «Серце віддаю дітям» зазначав, що немає нічого зовнішнього, що не мало б внутрішнього мотиву (Сухомлинський, 1969). Це означає, що мотивація, як основна рушійна сила особистості, впливає з внутрішнього стану людини, її бажань і прагнень. Тому необхідно визначити фактори, які визначають внутрішні мотиви, а саме: мета, потреба, намір. Таким чином, можна зазначити, що в конкретному випадку основною рушійною силою поведінки індивіда може бути потреба. Наприклад, коли йдеться про потребу в харчуванні, певний індивід перетворює її на внутрішній мотив споживання їжі, тобто бажання поїсти виступає спонукою до дії. Це різновид внутрішньої мотивації.

З наукової сторони часто стверджують, що мотивація – це сукупність психологічних причин, які пояснюють поведінку людини, її спрямованість і спонукання до цієї поведінки (Ніколайчук, 2008, 2010, 2011).

Керуючись цією думкою, можна визначити, що мотив, на відміну від мотивації, є те, що належить до самої поведінки суб'єкта, і може розглядатися як стійка особистісна характеристика, яка спонукає його до здійснення певних дій.

Можна сказати, що мотиви – це причини, які спонукають і спрямовують поведінку людей на досягнення визначених цілей. Вони відіграють важливу роль у процесах конфігурації поведінки людей для досягнення поставлених завдань.

Мотиви впливають на процес формування поведінки, оскільки вони позначаються на сприйнятті стимулу або заохочення як такого; вони надають їм валентності, породжуючи емоцію або проактивну готовність до дії; вони впливають на поведінку в якісному і кількісному відношенні (цілеспрямованість, наполегливість); і вони надають значення і цінності винагороді або заохоченню, яке отримується в результаті поведінки (Valderrama, 2012).

Природний відбір сприяв існуванню певних базових мотивів, тісно пов'язаних з виживанням (харчування, розмноження, втеча від небезпек та уникнення їх), а також низки вторинних мотивів, які відповідають психологічним потребам для забезпечення цілісності та розвитку окремих осіб і людського виду (Palmero & Martínez, 2008).

Розрізняють декілька видів мотивів: 1) усвідомлені, які відіграють провідну роль у формуванні особистості; 2) несвідомі, які є цікавішими для вивчення, оскільки вони формують поведінку людини без її свідомості (Скрипченко, Долинська, & Огороднійчук, 2023).

Наприклад, якщо людину запитати про мотив того чи іншого вчинку, їй часто нічого відповісти. Це може бути неусвідомлена мотивація на роботі, яка є почуттям і потребою людини, яка їх не усвідомлює, але ці фактори впливають на її поведінку.

Питання необхідної кількості мотивів для початку діяльності можна було б, розглянувши поняття широти мотиваційної сфери, яка являє собою

якісну різноманітність мотиваційних факторів, а саме мотивів, потреб і цілей. Чим більше у людини різноманітних мотивів, потреб і цілей, тим розвиненіша насправді її мотиваційна сфера.

Наступним етапом є визначення сили мотиву. Відповідно, одні мотиви сильніші за інші й виникають частіше, інші слабші та рідше діють. Чим більше різняться сила і частота актуалізації мотиваційних утворень певного рівня, тим вище ієрархія всередині мотиваційної сфери.

Будь-яку форму поведінки можна пояснити як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. У першому випадку йдеться про мету, мотиви, потреби, наміри, бажання, інтереси тощо, у другому – про спонукання, що впливають із конкретної ситуації. Поведінка є мотивованою, і ця мотивація формується заохоченнями та винагородами. Тобто внутрішня мотивація діяльності – це бажання винагороди, а отже, отримання вигоди за виконання певної діяльності.

Таким чином, можна визначити, що бездіяльність людини – це або небажання отримувати винагороду, або несправедливе значення винагороди щодо витрачених зусиль. І тому ми знаходимо, що будь-яка діяльність, яку виконує людина, винагороджується зі сторони вкладених зусиль. Інколи фактором, який спонукає когось діяти, є бажання робити те, що подобається, що є внутрішньою мотивацією.

За Гекгаузенем, внутрішня мотивація має низку характерних особливостей, що відрізняють її від зовнішньої. Передусім, внутрішня мотивація проявляється у прагненні до діяльності без послаблення інтенсивності, яке не спрямоване на задоволення фізіологічних потреб, таких як голод, спрага чи уникнення болю. До внутрішньої мотивації належать насамперед потреби в саморозвитку та особистісному зростанні (Heckhausen, 1989).

Другою ознакою є свобода мети, тобто поведінка формується на основі власних бажань або спрямована на досягнення такої мети, яка є еквівалентною самій поведінці. Поведінка вважається внутрішньо

мотивованою тоді, коли її кінцевою метою є сам результат дії, а не його очікувані зовнішні наслідки. Досвід результативної поведінки при цьому викликає відчуття ділової успішності та прагнення повторити це відчуття. Прикладами внутрішньої мотивації можуть бути заняття спортом, участь у грі, а також діяльність у сфері мистецтва й науки.

Третя характеристика стосується оптимального рівня активації. Внутрішня мотивація виникає тоді, коли досягається баланс між кількістю інформації, що надходить, та рівнем її переробки, тобто коли активація і складність інформації приблизно збігаються. Незначні розбіжності між ними стимулюють діяльність, тоді як великі розбіжності можуть мати гальмівний або негативний вплив.

Четвертим чинником є самовизначення: внутрішня мотивація розквітає тоді, коли людина має можливість обирати способи поведінки й структурувати їх для ефективнішого самоконтролю. Це забезпечує відчуття впевненості у власних силах і вільного волевиявлення.

Нарешті, внутрішня мотивація передбачає готовність "розчинитися" у діяльності – повне занурення в процес роботи. Активна особистість, яка не лякається надмірних вимог і не нудьгує при їх недостатності, відчуває радісну "відданість справі". Саме внутрішня мотивація є більш ефективним фактором впливу на поведінку людини.

Наступним фактором, який ми розглядаємо, є сила мотивації (як зовнішньої, так і внутрішньої). При слабкій мотивації або повній її відсутності не допомагають ні перспективні плани, ні хороша організація та високі цілі. Мотивація може компенсувати різноманітні недоліки, але низьку мотивацію неможливо компенсувати. У будь-якій діяльності до успіху приводять не людські знання, уміння та навички, а сама мотивація. Чим вища мотивація та активність людини, тим успішніше вона вирішує поставлені завдання. У високомотивованих людей є бажання працювати більше та отримувати вищі результати своєї діяльності. Мотивація є найважливішим фактором гарантії успішних результатів у кожній сфері.

Мотив, своєю чергою, допомагає зрозуміти сутність потреби, яку прагне задовольнити людина. Формою мотиву можна вважати почуття, емоції, потреби чи думки людини. Мотив людини визначається оточенням, видом діяльності та ситуацією. Практично завжди існує ряд мотивів, які є у людини. Протягом життя людини мотиви постійно виникають і розвиваються, формуючи таким чином мотиваційну сферу. Мотиваційна сфера схильна до постійних змін, але окремі мотиви стійкі й складають її основу. Саме в цій основі проявляється основна спрямованість людської особистості (Pryima, Sherstiuk, & Kolomiets, 2020).

До глибоко усвідомлених мотивів відносяться такі психічні явища, як наміри, переконання і цінності. Цінність – це будь-яке матеріальне чи ідеальне явище, яке має значення для людини чи суспільства, яке спонукає його діяти, витратити зусилля, час, гроші, здоров'я тощо. Це основа діяльності особистості, її свідомість.

Переконання – мотиви теоретичної, практичної діяльності, що ґрунтуються на світогляді та теоретичних знаннях людини. Переконання, які мають значну глибину думки, можуть зберігатися протягом усього людського життя. Переконання є більш загальними мотивами, однак стійкість і загальний характер є характерними рисами особистісних рис, і переконання не можна строго назвати мотивами. Коли мотив має найбільш узагальнений вигляд, він наближається до особистісної риси.

Намір – це свідоме рішення досягти певної мети шляхом чіткого уявлення способів і засобів дій. У зв'язку з цим планування і мотивація поєднуються.

Питання мотивів укладання шлюбу є одним із фундаментальних у психології родини, адже саме мотиви виступають відправною точкою формування подружніх стосунків. У психологічній науці мотиви одруження трактуються як сукупність внутрішніх спонукань особистості до рішень, що формуються під впливом її потреб, ціннісних орієнтацій, очікувань, соціального оточення, а також особистого досвіду стосунків.

О. А. Столярчук зазначає що, серед українців впродовж віків сформувались два види шлюбних мотивів: кохання – притаманне молодим парам; економічна вигода – провідний мотив батьків (Столярчук, 2015).

Укладання шлюбу охоплює як усвідомлені, так і неусвідомлювані мотиви, які формуються під впливом соціального оточення, особистісного досвіду та внутрішніх переконань. Типовими мотивами є кохання/прихильність, практичні розміркування, наслідування соціальних стереотипів, спосіб емансипації від батьків, поновлення комфорту батьківського догляду, подолання самотності.

Мотиви слугують провідником між зовнішніми умовами життя та внутрішнім світом особистості, вони відображають як загальнолюдські потреби, так і конкретні соціокультурні обставини. У психологічному контексті мотив одруження – це не лише бажання бути поруч з певною людиною, а й глибший прояв життєвого смислу, прагнення реалізації себе в ролі партнера, батька чи матері, члена сімейної системи.

Багато в чому майбутній успіх сім'ї визначають мотиви вступу у шлюб. Їх розуміння є ключем до прогнозування подружньої сумісності, стабільності шлюбу, а також до ефективного консультування пар.

При створенні сім'ї чи виборі шлюбного партнера людина може керуватись, як одним, так і кількома мотивами.

Наукова література містить декілька класифікацій мотивів шлюбу. Зокрема, О. М. Цільмак зазначає, що мотивація взяття шлюбу містить чотири основні мотиви. Інтимно-особистісний – прагнення знайти бажаного партнера для кохання, тобто людину, з якою виникає глибоке емоційне притягання, відчуття взаємного захоплення, ніжності та близькості; цей мотив найчастіше стає рушієм романтичних стосунків, що згодом можуть перерости у бажання формалізувати союз через шлюб. Морально-психологічний – бажання знайти духовно близького супутника життя, тобто особу, з якою можна поділитися не лише побутом, а й життєвими поглядами, цінностями, підтримкою в складних ситуаціях, з ким

можна разом долати виклики та відчувати внутрішню гармонію. Сімейно-батьківський – орієнтація на народження і виховання дітей, що передбачає створення умов для продовження роду, стабільного сімейного середовища, де діти зростатимуть у любові та турботі обох батьків; такий мотив часто стає визначальним для пар, які прагнуть усвідомленого батьківства та спільної відповідальності за нащадків. Господарсько-побутовий – орієнтація на налагоджений побут і ведення домашнього господарства, тобто на створення стабільного життєвого простору, спільне управління фінансами, побутовими справами, організацію спільного простору для комфортного існування подружжя; такий мотив особливо проявляється в умовах нестабільності, коли шлюб може розглядатися як засіб забезпечення базових потреб (Цільмак, 2020).

Також існує поділ мотивів на внутрішні й зовнішні (Новак, Мостенська, & Ільєнко, 2013). Зовнішні мотиви пов'язані з впливом соціального тиску, необхідністю уникнути самотності, задоволенням умовних очікувань (наприклад, «треба одружитися, бо вже час»). Внутрішні ж ґрунтуються на особистісних потребах, щирих почуттях, прагненні до самореалізації в подружньому житті.

Поміж того, виділяють і такі типи шлюбних мотивів, як шлюб на основі кохання. Такі стосунки частіше за все є довготривалими, рівень задоволеністю ними є значно вищим, ніж в інших випадках.

Шлюб на основі контрактної системи, коли партнери чітко уявляють та усвідомлюють, чого чекають від шлюбу, і розраховують на матеріальну користь. У таких шлюбах емоційна прихильність з часом збільшується, можливе виникнення кохання. Міра свободи кожного з подружжя є максимальною, а особиста включеність – мінімальною. Але контракт закріплює стосунки, якщо вони чисто формальні, в шлюбних же стосунках контракт швидше підриває, ніж посилює почуття любові.

Якщо партнери намагаються здобути зі шлюбу користь лише для себе, і цим спричиняють шкоду іншому – шлюб на основі нечесного контракту.

У випадку, коли один з подружжя бере шлюб під тиском іншого або ж із жалю, або з причини складних життєвих обставин – шлюб з примушення. Почуття свободи, яке є необхідним для шлюбу, тут виключене.

Шлюб, як ритуальне виконання соціально-нормативних установок, де мотивом вступу у шлюб є настанова, що в такому віці усі нормальні люди уже одружені, тому одруження сприймається як необхідний крок у житті, як і вступ до школи, університету (Пенькова, 2009).

Варто зазначити, що мотиви укладання шлюбу не є статичними утвореннями – вони змінюються разом із суспільством. У сучасних умовах трансформаційних процесів, які переживає українське суспільство, спостерігається переоцінка життєвих орієнтирів та пріоритетів у виборі подружнього партнера. Молодь, що стоїть на порозі створення власних сімей, перебуває під впливом нових соціокультурних і ціннісних тенденцій, що змінюють традиційне розуміння шлюбу. У цьому контексті актуальним є вивчення того, які саме чинники визначають вибір потенційного шлюбного партнера та як ці уявлення різняться у юнаків і дівчат.

Дослідження сучасних авторів показують, що серед найпоширеніших чинників вибору партнера респонденти виділяють такі риси, як зовнішня привабливість, доброта, чесність, емоційна зрілість, духовна спорідненість та матеріальна стабільність. Водночас молоді люди дедалі частіше вказують на важливість спільних життєвих цінностей, взаємної підтримки й психологічної сумісності. Гендерні відмінності залишаються помітними: дівчата частіше акцентують на морально-етичних і турботливих рисах, тоді як юнаки – на щирості, врівноваженості та привабливості партнерки. Разом із тим у шлюбних очікуваннях обох статей простежується тенденція до зростання ролі емоційної стабільності, довіри та готовності до партнерства, що свідчить про поступову зміну традиційних стереотипів у бік взаємоповаги й рівноправності (Столярчук, Вождай, & Дружиніна, 2023).

Отже, аналіз теоретичних підходів до проблеми мотивації та мотивів укладання шлюбу дозволяє зробити висновок, що поведінка людини, зокрема

її рішення щодо створення сім'ї, має глибокі внутрішні корені, зумовлені системою потреб, намірів, цінностей та особистісних установок.

Внутрішня мотивація, за визначенням дослідників, виступає первинним джерелом активності людини та зумовлює її прагнення до задоволення базових та вищих потреб. Мета, потреба й намір є тими чинниками, що формують внутрішній мотив, який визначає як повсякденну поведінку, так і важливі життєві рішення, зокрема вибір шлюбного партнера.

При цьому внутрішня мотивація виявляється у прагненні до любові, самореалізації, пошуку емоційної стабільності, тоді як зовнішня мотивація часто обумовлена соціальними стереотипами, економічними міркуваннями чи прагненням уникнути самотності.

Класифікація шлюбних мотивів свідчить про їх різноманітність: поряд із шлюбами, заснованими на глибокій емоційній прив'язаності та спільних цінностях, існують шлюби, укладені на основі прагматичних міркувань або під впливом соціального тиску. Окреме місце займають так звані контракти та примусові шлюби, де істинна свобода вибору відсутня, що, у свою чергу, суттєво впливає на якість подружнього життя.

Таким чином, мотивація є визначальним чинником в ухваленні рішення про укладання шлюбу. Усвідомлення природи власних мотивів дозволяє особистості здійснювати більш відповідальні життєві вибори, що сприяє гармонійному розвитку сімейних стосунків та підвищує ймовірність їхньої довготривалості й задоволеності.

1.2. Порівняльний аналіз мотивів одруження до та після повномасштабного вторгнення РФ в Україну

Сім'я та шлюб в умовах війни є однією з найбільш вразливих соціальних інституцій (Жилікова, 2024). У мирний період, до 2014 року та після повномасштабного вторгнення 2022 року, мотиви укладання шлюбу в Україні традиційно базувалися на чотирьох головних частин: особистісно-інтимному потязі, морально-психологічній близькості, бажанні створити сім'ю для виховання дітей, а також практичній потребі у спільному веденні господарства. Домінували довготривалі знайомства, періоди заручин, планування майбутнього, ретельне підготування до шлюбу. Люди часто відкладали офіційне оформлення стосунків, надаючи перевагу стабільній економічній ситуації, комфортному житлу, кар'єрному становленню.

Однак із початком повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року мотиваційна структура укладання шлюбів змінилася докорінно. У цих складних умовах сім'я, як стійкий і традиційний інститут суспільства, відіграє ключову роль у механізмі самозбереження населення. Під час війни та соціально-економічної дезорганізації, спричиненої конфліктом, сім'я стає надійною опорою. Сімейна солідарність, взаємодопомога, турбота та обмін ресурсами між її членами дозволяють налагодити життєдіяльність і навіть захистити життя родичів. У цей період активізується перевірений часом механізм виживання, а захисна функція сім'ї посилюється.

Багато переселенців, які змушені були терміново залишити зону бойових дій, отримують підтримку та часто переїжджають до родичів у безпечні регіони країни. Згідно з соціологічними дослідженнями 2014 року, половина переселенців, які були змушені швидко покинути небезпечні території, знайшла притулок у родичів, а 23% отримали допомогу у переїзді. Схожа ситуація, але в значно більших масштабах, спостерігалася у 2022 році, особливо в перші місяці повномасштабної війни: багато сімей надавали допомогу та «притулок» своїм родичам (Libanova, Pozniak, & Tsymbal, 2022).

У квітні 2022 року співробітники відділу досліджень демографічних процесів і політики ІДСД ім. М. В. Птухи НАН України провели опитування серед вимушених переселенців – жінок з дітьми, які переїхали з Києва та Запоріжжя до безпечнішого регіону, зокрема до міста Тернопіль. Методом глибинного інтерв'ю було опитано групу жінок віком від 30 до 42 років, які були заміжніми та мали дітей віком від 8 місяців до 7 років (65 % жінок мали одну дитину, 35 % – двох). Для дослідження була розроблена анкета, що містила питання про осіб, які переїхали разом із жінкою, її місце проживання на момент опитування, а також про допомогу, яку вона отримує і якої потребує, та її плани на майбутнє (Slyusar, 2023).

За результатами дослідження, проведеного серед вимушених переселенок у 2022 році, близько 90 % опитаних жінок виїхали з небезпечних регіонів разом із родичами. Переважно це були їхні батьки або батьки чоловіка, подекуди – брати й сестри. При цьому кожна третя жінка знайшла тимчасовий притулок саме в оселі родичів, що ще раз підтверджує ключову роль розширеної сім'ї як мережі підтримки в умовах війни. У складних обставинах, коли державні ресурси обмежені, саме рідні та близькі люди стають першими, хто простягає руку допомоги.

Більшість опитаних отримували найнеобхідніше – продукти, одяг, засоби гігієни – від родичів і друзів. Паралельно вони користувалися державною фінансовою допомогою та гуманітарною підтримкою з боку міжнародних організацій, зокрема Червоного Хреста. Ця багаторівнева система підтримки – родинна, державна та міжнародна – дозволила багатьом жінкам з дітьми пережити перші найкритичніші місяці війни (Libanova, Pozniak, & Tsymbal, 2022).

Цікаво, що абсолютна більшість опитаних мали чітке бажання повернутися додому після завершення активних бойових дій. Лише одна з жінок заявила про намір залишитися у місті, куди евакуювалася, і жодна не висловила бажання емігрувати за кордон. Це свідчить про глибоку прив'язаність до рідного дому, прагнення відновити звичне життя, а також

підтверджує: українська родина в умовах війни стала справжнім «тихим тилом», на який можна спертися, коли весь світ руйнується довкола. Водночас такі дані підкреслюють значення неформальних соціальних зв'язків та солідарності, що забезпечують виживання не менш ефективно, ніж державні інституції.

Хоча опитування свідчать про те, що українці в перший рік повномасштабної війни демонструють високий рівень життєстійкості, 40% з них перебувають у стані напруження або сильного стресу. У таких умовах важливість соціально-психологічних функцій сім'ї зростає: вони допомагають знімати емоційну напругу в колі близьких, формувати стосунки взаємної турботи, довіри, тепла і ласки (Кузікова, Зливков, Лукомська, Щербак, & Котух, 2024).

Умови війни суттєво трансформують пріоритети людей, і родина стає не просто осередком любові, а ключовим ресурсом виживання та підтримки. Результати опитування внутрішньо переміщених жінок із дітьми засвідчили, що саме сім'я – як найближчі родичі, так і подружній партнер – відіграє вирішальну роль у подоланні кризових ситуацій. Це дозволяє краще зрозуміти мотивацію укладання шлюбів у період війни. У ситуації постійної небезпеки, втрати дому та звичного життя, створення офіційного подружжя стає способом зміцнити зв'язок, отримати підтримку та юридичний захист.

Збільшення кількості шлюбів під час війни пояснюється тим, що військова загроза прискорює прийняття рішень. У період бойових дій та мобілізації реєструють шлюб пари, які раніше не поспішали юридично оформити свої стосунки з різних причин. Серед причин та мотивів, є те, що в офіційному шлюбі жінка мобілізованого чоловіка відчувається більш впевнено: у разі його полону, зникнення чи поранення вона має більше можливостей звертатися до відповідних органів для його пошуку, повернення та додаткового лікування. Також вона має право на фінансову допомогу у випадку загибелі. Чоловік, своєю чергою, відчуває, що його чекають, і що його сім'я більш захищена, особливо якщо у пари є діти.

Достатня частина шлюбів укладається на емоційному підйомі перед відправленням на фронт після короткого знайомства. Деякі з цих пар можуть не витримати випробування часом, тоді як інші можуть стати основою для міцної сім'ї.

Варто зазначити, що в умовах війни українці не відмовляються від шлюбу: згідно зі статистикою, у Києві з 24 лютого по 23 липня 2022 року: 9120 пар офіційно уклали шлюб, тоді як за аналогічний період у 2021 році їх було лише 1110. Це зростання майже в 8,2 рази, потребує глибшого осмислення та порівняльного аналізу. За 11 місяців 2022 року було зареєстровано 209 818 шлюбів, що на 9 101 більше, ніж за аналогічний період 2021 року. Крім того, варто згадати, що у 2014-2015 роках у всіх областях України, окрім Донецької та Луганської, де проходили бойові дії, спостерігалось зростання кількості зареєстрованих шлюбів (Загородній, 2022).

За даними Міністерства юстиції України, після емоційного підйому першого року повномасштабного вторгнення, коли українці активно реєстрували шлюби (у 2022 році – 222 890 шлюбів), у наступні роки спостерігається спад. Уже у 2023 році кількість нових шлюбів зменшилась до 186 051 – це на 16% менше, ніж попереднього року. Така тенденція свідчить про поступове повернення до більш виважених рішень щодо створення сім'ї, а також про загальне зниження соціальної стабільності та міграційні процеси, які позначаються на демографічній динаміці.

У 2024 році відбулося ще суттєвіше скорочення – укладено 150,2 тисячі шлюбів, що майже на 20% менше, ніж у 2023 році. Водночас Київ залишився лідером за кількістю одружень (20,8 тис.), хоча й там показник впав у порівнянні з попередніми роками. До п'ятірки регіонів із найвищою кількістю шлюбів у 2024 році також увійшли Дніпропетровська область (14,4 тис.), Львівська (10 тис.), Одеська та Київська області (по 9,8 тис.). Це підтверджує, що попри війну, урбанізовані та відносно безпечні регіони продовжують залишатись центрами шлюбної активності.

Водночас зменшення кількості шлюбів супроводжується зростанням кількості розлучень. Якщо у 2022 році було зареєстровано 17 893 розлучення, то у 2023 році – 24 108 (зростання на 35%). У 2024 році цей показник сягнув 34 200 – це ще на 30% більше, ніж у 2023 році. Таким чином, за два роки кількість зареєстрованих розірвань шлюбу майже подвоїлася.

Найбільше розлучень у 2024 році зафіксовано в Києві – 4,4 тисячі. До антирейтингу також потрапили Дніпровщина (3 тис.), Харківщина (2,4 тис.), а також Київська та Одеська області (по 2,3 тис.). Варто враховувати, що ця статистика не охоплює всі розлучення, оскільки пари з неповнолітніми дітьми або майновими суперечками розлучаються через суд, і такі дані не включено до звітів РАГСів (Павлюк, 2025).

Таким чином, загальна динаміка показує, що хоча шлюб залишається важливим інструментом психологічної підтримки та юридичного захисту під час війни, зростає й кількість подружніх криз. Частина шлюбів, укладених під впливом стресових обставин, не витримує тиску реальності, що позначається на статистиці розлучень у наступні роки.

По-перше, ці дані свідчать про нову динаміку у прийнятті рішень щодо шлюбу. Якщо раніше укладання шлюбу супроводжувалося тривалим періодом підготовки та зважуванням соціальних і матеріальних чинників, то в умовах війни на перший план вийшов емоційний аспект. Вислів «ми зрозуміли, що реальним є лише сьогодні» влучно відображає психологічний клімат, у якому опинилися українці. Почуття невизначеності, страх за життя, прагнення до підтримки та стабільності спонукають пари укласти шлюб якомога швидше. Це свідчить про посилення емоційно-психологічної мотивації – бажання бути разом, попри обставини, не відкладаючи на потім те, що можна зробити зараз.

Другим, не менш важливим джерелом впливу є спрощення процедури реєстрації шлюбу. Тепер можна подати заяву в будь-якому ДРАЦСі країни, скасовано обов'язкове місячне очікування. Також було запроваджено онлайн-реєстрацію для військовослужбовців, медиків і працівників поліції, а

згодом будь-хто отримав можливість одружитись онлайн за допомогою телефону. Це створює технічні умови для нової хвилі укладення шлюбів. Це важливо не лише з практичного погляду, а й символізує нову роль держави як інституту, що підтримує та допомагає задовольнити особисті та соціальні потреби в умовах кризи.

Варто й врахувати значення шлюбу як захисного механізму. У воєнний час шлюб набуває нового сенсу: офіційна реєстрація забезпечує юридичні права, зокрема можливість отримання допомоги у разі загибелі, полону чи поранення партнера.

Не меншу роль відіграла психологічна потреба в стабільності. Для багатьох українців, особливо в перші місяці війни, укладення шлюбу стало способом «відновити нормальність» і створити емоційний центр безпеки в умовах хаосу. Це узгоджується з традиційним уявленням про сім'ю як джерело підтримки, надії та майбутнього. Статистика свідчить, що навіть у найнебезпечніших регіонах люди прагнули зміцнити свої зв'язки та захистити один одного через інститут шлюбу.

Тисячі українських пар уклали шлюб, часто на передовій або в притулках, в умовах невизначеності, страху та втрат.

У глибокому психологічному аналізі, запропонованому Ван Буй у її есе «Marriage Through Peace and War», авторка через призму юнгівської аналітичної психології досліджує динаміку подружніх стосунків, зокрема в ситуаціях війни, кризи та екзистенційного напруження. Центральним прикладом у тексті є шлюб батьків самої авторки, які представляють два протилежні типи особистості за класифікацією MBTI: ENTJ (екстравертний, раціональний командир) і ISFJ (інтровертний, емоційно орієнтований захисник).

Вживання їхнього шлюбу протягом понад трьох десятиліть стало для авторки прикладом того, що подружній союз може витримати не лише особистісні відмінності, а й зовнішні руйнівні обставини, такі як війна, еміграція та втрата звичного життя. У цьому контексті шлюб постає не лише

як інституційний акт, а і як глибока форма емоційного, символічного та психологічного єднання в умовах кризи. Використовуючи концепцію «тіні» Карла Густава Юнга, яку Ван Буй переосмислює в контексті шлюбного союзу, авторка підкреслює, що партнер у шлюбі є не лише джерелом підтримки, а й дзеркалом несвідомих аспектів особистості (Van Bui, 2021).

Таким чином, конфлікти, що виникають між подружжям у складні часи, можуть бути не стільки деструктивними, скільки потенційно зцілювальними – за умови взаємної відкритості та прагнення до інтеграції. Цей підхід особливо актуальний у контексті України, де одруження в умовах війни можна розглядати не лише як акт інституційного оформлення стосунків, а й як глибоко екзистенційний вибір. На тлі страху смерті, руйнування домівок, втрати стабільності та звичних ролей, шлюб стає спробою віднайти сенс і суб'єктність у світі, де все інше здається хаотичним. Психологічно це прояв потреби у відновленні контролю над хоча б одним аспектом життя – взаємостосунками.

На підставі аналізу наукових джерел ми виокремили основні мотиви одруження у воєнний час:

1. Потреба в стабільності, коли шлюб дає ілюзію або реальність сталості в несталому світі. Люди прагнуть мати хоча б одну постійну точку опори – особу, з якою можна ділити біль, страхи та надії.
2. Емоційна близькість як відповідь на травму, а одруження виступає способом збереження психологічної цілісності через об'єднання з іншим. В умовах масової травматизації емоційна близькість стає не розкішшю, а необхідністю для виживання.
3. Переосмислення пріоритетів і усвідомлення крихкості життя. Багато українців під час війни прийшли до ідеї, що не варто відкладати важливе «на потім». Усвідомлення того, що майбутнє не гарантоване, стимулює до реалізації глибинних бажань і створення родини.

4. Одруження стає актом спротиву агресії – відповіддю життям на смерть, коханням на ненависть. Це спосіб зберегти людське обличчя в нелюдських обставинах.

Таким чином, розглядаючи мотивацію до одруження в умовах війни крізь призму аналітичної психології та психодинамічних концептів, можна сказати, що шлюб у кризі – це не втеча від реальності, а, навпаки, глибока зустріч із нею; не втеча від страху, а спосіб відповісти на нього через єднання, близькість, відповідальність і надію. У цьому контексті досвід воєнного одруження в Україні постає як прояв колективної здатності не лише до витривалості, а й до збереження людяності у найтемніші часи.

Аналіз статистики одружень у 2022 році вказує на суттєву зміну в мотивації шлюбів. У мирний час переважали раціональні підходи до укладення шлюбів, тоді як війна різко змістила акцент суспільства на емоційно-екзистенційні мотиви: потребу в любові, підтримці, безпеці та стабільності.

Висновки до розділу 1

У процесі теоретичного аналізу з'ясовано, що мотивація до одруження є складним внутрішнім процесом, який формується під впливом особистих потреб та зовнішніх обставин. Мотиви одруження тлумачимо як чинники (внутрішні спонукання, потреби, почуття чи зовнішні обставини), які зумовлюють рішення людини вступити в шлюб. Мотиви створення сім'ї можуть бути різноманітними: від прагнення до кохання та емоційної близькості до бажання стабільності, матеріальної підтримки чи виконання соціальних очікувань.

Особливу увагу приділено аналізу мотивів у контексті війни. Встановлено, що в умовах воєнного часу ці мотиви зазнають значних змін. Якщо в мирний період більшість рішень про шлюб ґрунтувалися на тривалому знайомстві, раціональному плануванні та врахуванні життєвих

обставин, то під час війни зростає вплив емоційних факторів. Люди шукають почуття безпеки, підтримки та спільності, і часто знаходять це саме у подружніх стосунках.

Виявлено, що війна активізує внутрішні потреби людини в любові, турботі, стабільності та відчутті приналежності. У таких умовах одруження стає не лише юридичним кроком, а й способом зберегти емоційну рівновагу та знайти сенс у складному світі. Мотивація до шлюбу все більше набуває екзистенційного значення – це акт довіри, підтримки та життєвого спротиву страху, розлуці та самотності.

Встановлено, що в кризових ситуаціях шлюб може стати важливою внутрішньою опорою, допомагаючи людям справлятися з тривогою та відчуттям втрати контролю, а також зміцнюючи соціальні зв'язки. Однак існує ризик укладення поспішних шлюбів, які можуть бути викликані неусвідомленими емоційними реакціями. Таким чином, мотиви до одруження в умовах війни відображають складну динаміку та тісний зв'язок із соціальними та психологічними викликами, які переживає українське суспільство.

Обрана проблема потребує подальшого глибокого дослідження в контексті України, оскільки війна створює унікальні умови, що трансформують особисті цінності, уявлення про сім'ю та розуміння подружнього союзу. Вивчення шлюбної мотивації за таких обставин дозволить краще зрозуміти психологічну стійкість українців, механізми адаптації до кризи та потенціал сім'ї як ресурсу підтримки й відновлення в умовах війни та в післявоєнний час.

РОЗДІЛ 2.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВІВ ОДРУЖЕННЯ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Організація та дослідження мотивів шлюбу українців під час війни

З метою визначення специфіки чинників шлюбних орієнтацій, а також виявлення мотивів, що спонукають молодих людей до одруження в умовах воєнного стану, ми провели емпіричне дослідження, яке поєднувало використання декількох методик, серед яких анкетування, створене на основі анкетування з проблематики шлюбно-родинних настановлень молоді за авторством О. А. Столярчук, О. П. Коханової, спрямоване на виявлення соціально-психологічних уявлень молоді про сім'ю, мотивів створення шлюбу та чинників їх формування. У нашому дослідженні взяли участь 40 неодружених респондентів віком від 16 до 25 років (95%) та до 30 років (5%), із яких 20 осіб становили жінки та 20 осіб – чоловіки. Така вибірка дозволила простежити не лише гендерні відмінності у ставленні до шлюбу, але й виявити загальні тенденції у формуванні сімейних цінностей серед української молоді в період війни.

Для дослідження було розроблено анкетування (див. Додаток А), спрямоване на з'ясування:

- уявлень молоді про статус і значення сім'ї в сучасному українському суспільстві;
- ставлення до різних форм шлюбного партнерства;
- особистісної готовності до створення сім'ї;
- чинників, що впливають на формування позиції щодо шлюбу;
- впливу воєнних подій на шлюбні наміри та ціннісні орієнтації респондентів.

Анкетування включало 9 запитань, які мали як закритий, так і напіввідкритий характер, що дозволяло респондентам не лише обрати запропонований варіант відповіді, а й у разі потреби конкретизувати власну позицію. Анкета розроблена з урахуванням соціально-психологічного контексту воєнного часу, у якому питання стабільності, довіри, підтримки та близькості набувають особливої значущості.

Аналіз відповідей показав, що у сприйнятті молоді сім'я зберігає свою роль важливого соціального інституту, але при цьому змінюється її смислове наповнення. Лише незначна частина опитаних, а саме 10%, вважають, що сім'я залишається основною формою соціальної взаємодії та пріоритетною життєвою цінністю. Для більшості учасників характерне уявлення про сім'ю як про простір, який має поєднувати близькість із можливістю особистісної самореалізації – так відповіли понад половини респондентів (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Який статус займає сім'я в українському суспільстві?

Водночас третина молоді схильна відзначати тенденцію до втрати сім'єю свого колишнього значення та поширення альтернативних форм партнерства чи самотнього проживання. Ці дані свідчать про зсув у ціннісній свідомості українців від традиційно колективістської моделі до більш індивідуалістичної, у межах якої сімейні стосунки розглядаються не як соціальний обов'язок, а як вільний вибір, що має відповідати потребі в емоційній близькості й особистісному розвитку.

В умовах воєнного стану спостерігається помітне переосмислення значення сім'ї. Половина респондентів відзначила зростання її важливості як осередку безпеки, стабільності та підтримки, що є природною реакцією на загальну соціальну нестабільність і небезпеку. Сім'я у цьому контексті допомагає людині зберегти психологічну рівновагу в умовах невизначеності. Та понад третина опитаних вказали на протилежну тенденцію – ослаблення сімейних зв'язків через розлуку, міграцію, вимушене розсіювання родин та переорієнтацію пріоритетів на питання виживання (рис. 2.2). Така амбівалентність у відповідях свідчить про суперечливу природу впливу війни на сімейну систему: для одних вона виступає фактором згуртованості, для інших – чинником дестабілізації й розриву стосунків.

Рис 2.2. Які зміни відбуваються зі значенням сім'ї для українців в умовах воєнного стану?

Цікаві результати були отримані щодо переваг у формах шлюбного партнерства. Більшість молоді (понад 57 %) надає перевагу зареєстрованому шлюбу, розглядаючи його як соціально легітимну, надійну і бажану форму стосунків. Але також частина респондентів схильна сприймати шлюб у ширшому, неформальному сенсі: близько 12 % вважають прийнятним громадянський союз, ще стільки ж – автономне партнерство або самотність як самостійно обраний стиль життя.

Показово, що такі форми, як «гостьовий шлюб» чи «вільні стосунки», підтримали лише поодинокі учасники, що засвідчує невисокий рівень толерантності до поліваріантних моделей партнерства серед української молоді (рис. 2.3).

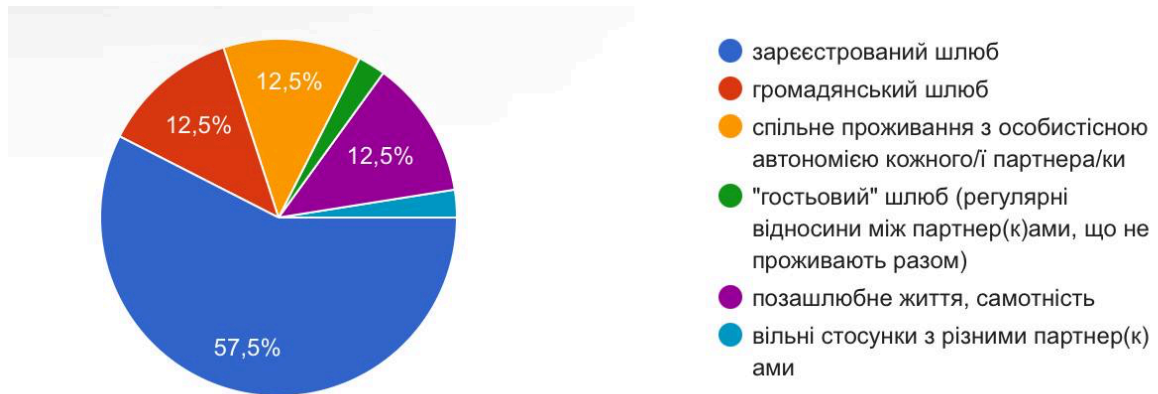

Рис. 2.3. Проживанню в якому статусі Ви надали б перевагу?

Таким чином, попри загальні тенденції до лібералізації стосунків, офіційний шлюб залишається орієнтиром соціальної зрілості й символом стабільності навіть у кризових умовах.

Розглядаючи питання родинної влади, більшість опитаних, а саме 65%, висловилися на користь егалітарної моделі, у якій усі члени родини мають рівне право голосу при прийнятті важливих рішень (рис. 2.4).

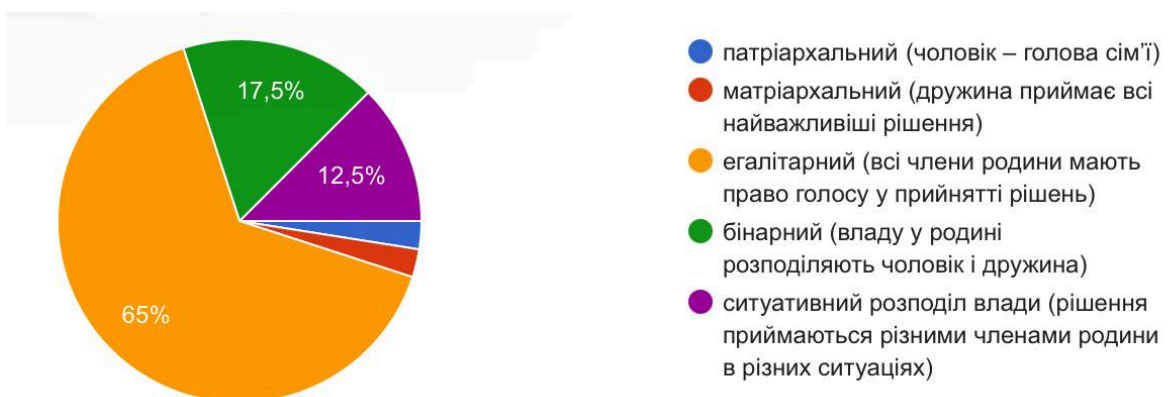

Рис. 2.4. Який розподіл родинної влади Ви вважаєте оптимальним?

Це вказує на поширення демократичних і партнерських принципів у сімейних стосунках, орієнтованих на взаємоповагу, рівноправність і співучасть. Натомість традиційні патріархальні та матріархальні моделі отримали мінімальну підтримку. Молодь дедалі більше дистанціюється від уявлень про домінування одного зі партнерів, натомість схиляється до усвідомлення шлюбу як спільного проєкту, у якому важлива взаємна відповідальність і здатність до діалогу.

Попри позитивне ставлення до інституту шлюбу, самооцінка готовності до нього виявилася досить низькою. Понад половини респондентів обрали значення від 1 до 2 балів за п'ятибальною шкалою, що свідчить про невпевненість у власній психологічній зрілості до подружнього життя. Близько третини обрали середній рівень готовності (3 бали), і лише кілька осіб – підвищений (4 бали). Максимальний рівень готовності (5 балів) не позначив ніхто. На нашу думку, це може свідчити про те, що, попри декларовану цінність сімейного життя, молодь часто не відчуває себе внутрішньо підготовленою до реального подружнього досвіду. На це можуть впливати як соціально-економічні умови, що ускладнюють створення сім'ї у воєнний час, так і особистісні чинники – страх відповідальності, невизначеність майбутнього, потреба в самореалізації перед вступом у шлюб.

Особливо показовим є аналіз чинників, які визначають позицію молоді щодо шлюбу й сімейного життя. На основі отриманих результатів можна скласти такий рейтинг впливових факторів:

1. Власний приклад батьків (розподіл сімейних ролей, виховання дітей тощо) – 30 осіб (75%).
2. Особистісні якості подружжя (характер, цінності, звички, життєві орієнтації) – 28 осіб (70%).
3. Уявлення молоді про ідеал чоловіка та дружини – 13 осіб (32,5%).
4. Просімейна позиція партнера (налаштованість на шлюб і створення сім'ї) – 11 осіб (27,5%).

Такий розподіл демонструє, що провідну роль у формуванні ставлення молоді до шлюбу відіграють приклад батьків і міжособистісна сумісність, тоді як ідеальні уявлення та соціальні очікування мають другорядне значення.

Щодо впливу воєнних подій на шлюбні орієнтації молоді, то більшість респондентів відзначили середній або помірний рівень цього впливу (рис. 2.5).

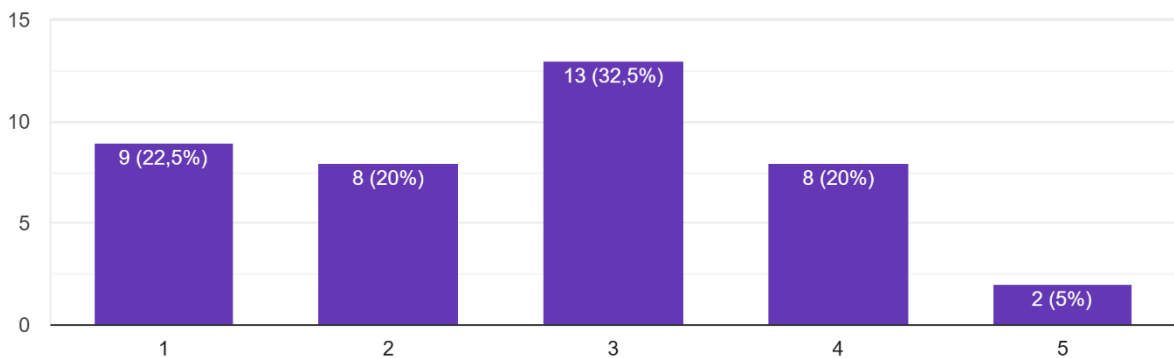

Рис. 2.5. Вплив воєнних подій на ставлення до шлюбу

Війна, як свідчать відповіді, не лише посилила усвідомлення важливості близьких стосунків і прагнення мати поруч партнера, але й водночас викликала емоційну нестабільність, страхи, невпевненість у завтрашньому дні, що нерідко веде до відтермінування шлюбних рішень. Молоді люди схильні більше зосереджуватися на особистому розвитку та професійній самореалізації, залишаючи створення сім'ї як перспективу «після війни», коли з'явиться відчуття безпеки та прогнозованості.

Отримані дані анкетування дали змогу окреслити загальні тенденції у ставленні молоді до шлюбу, однак для глибшого розуміння психологічних механізмів, що визначають мотивацію до створення сім'ї, було проведено діагностику інтелектуально-світоглядної привабливості особистості, що є важливим компонентом шлюбного потенціалу.

Згідно з підходом Є. М. Потапчука (2020), саме інтелектуально-світоглядні якості визначають здатність людини до

усвідомлених, зрілих партнерських стосунків, адже вони відображають рівень розвитку мислення, рефлексії, ціннісних орієнтацій і вміння розуміти іншого. У межах нашого дослідження цей показник розглядався не лише як індивідуальна характеристика, а і як індикатор готовності до стабільних міжособистісних зв'язків у період суспільних криз.

Участь у подальшій діагностиці взяли ті самі 40 респондентів, які проходили анкетування. Отримані результати варіювалися від 64 до 123 балів за п'ятибальною шкалою оцінювання кожного питання та подальшим підрахунком балів (рис. 2.6).

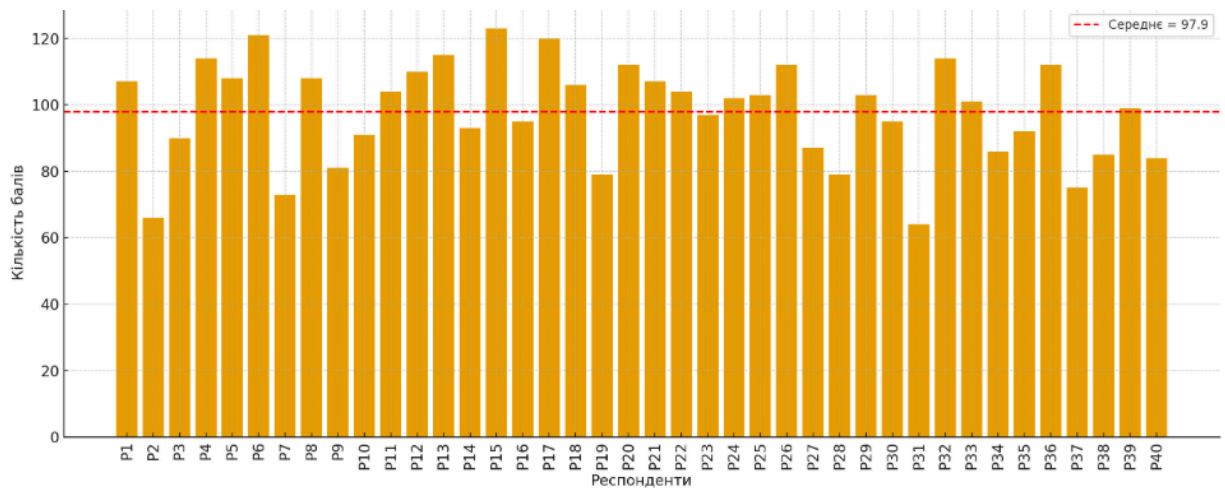

Рис. 2.6. Результати діагностики інтелектуально-світоглядної привабливості особистості

Аналіз показав, що більшість учасників мають високий або дуже високий рівень інтелектуально-світоглядної привабливості. Так, 15 % респондентів продемонстрували дуже високі показники (105-125 балів), що свідчить про сформованість світоглядної зрілості, вміння бачити себе й партнера як рівноцінних суб'єктів взаємодії, а також про схильність до осмисленого підходу у виборі шлюбного партнера. Приблизно 60 % опитаних належать до групи з високим рівнем (85-104 бали), що вказує на достатньо гармонійний баланс між емоційною та когнітивною складовими особистості.

Такі люди здатні будувати відносини на основі довіри, взаєморозуміння, толерантності, уникаючи деструктивних форм контролю чи залежності.

Близько чверті респондентів (приблизно 25 %) продемонстрували середній рівень розвитку інтелектуально-світоглядної привабливості, з показниками у межах 65–84 балів. Для цієї групи характерна певна невпевненість у власних поглядах, нерівномірність у розвитку рефлексивних і комунікативних навичок. Такі результати можна пояснити віковими особливостями вибірки: більшість опитаних перебувають у періоді юності, коли ще триває активне становлення системи цінностей і власної ідентичності, попри загальні зміни в суспільстві. У контексті мотивів одруження це може проявлятися у суперечливому ставленні до шлюбу: з одного боку, спостерігається прагнення до стабільності, а з іншого – страх перед відповідальністю та втратою автономії.

Низькі показники (менш як 65 балів) продемонстрували лише поодинокі учасники (близько 5 %), що свідчить про недостатню сформованість внутрішньої системи цінностей і про потребу у психологічному супроводі для гармонізації самооцінки та розвитку здатності до глибших, змістовних стосунків. В умовах війни такі респонденти можуть бути особливо вразливими до емоційних коливань і соціального тиску, що іноді зумовлює поспішні рішення щодо одруження.

Інтерпретуючи отримані дані у світлі теоретичних засад, розглянутих у першому розділі, можна зазначити, що високий рівень інтелектуально-світоглядної привабливості корелює з домінуванням внутрішньої мотивації у прийнятті шлюбного рішення. Такі особи керуються не зовнішніми соціальними чи матеріальними чинниками, а власними ціннісними переконаннями, потребою у любові, підтримці та взаєморозумінні. Вони здатні розглядати шлюб як форму самореалізації, як шлях духовного розвитку через спільне життя з партнером. Для респондентів із середнім рівнем мотиваційна структура виявляється змішаною: поєднання внутрішніх прагнень із зовнішніми впливами, такими як соціальні очікування

або прагматичні міркування. У таких випадках рішення про шлюб може мати амбівалентний характер та мотиви – бажання створити сім'ю супроводжується сумнівами щодо власної готовності.

Показовим є те, що навіть за високих інтелектуально-світоглядних показників не всі респонденти вважають себе готовими до шлюбу, що підтверджується низькими результатами самооцінки шлюбної готовності, отриманими під час анкетування. Проявляється розрив між когнітивною зрілістю (усвідомленням цінності сім'ї, відповідальності, партнерства) і емоційною готовністю до практичної реалізації цих уявлень. Такий феномен узгоджується з концепцією внутрішньої мотивації, описаною у теоретичній частині дослідження: високий рівень усвідомлення потреби у стабільності не завжди супроводжується відчуттям внутрішнього ресурсу для її задоволення в реальних умовах війни.

Серед характеристик, що найбільше вплинули на загальний рівень інтелектуально-світоглядної привабливості, респонденти особливо високо оцінили здатність до мудрого вирішення життєвих ситуацій, уміння підтримувати гарні стосунки з батьками та друзями, а також вміння розуміти думки й бажання партнера.

Можемо чітко відзначити орієнтацію української молоді на морально-етичні та комунікативні цінності у взаєминах. Дещо нижчі оцінки отримали показники, пов'язані з делікатною критикою партнера, узгодженням планів та раціональним плануванням сімейного життя, що може вказувати на дефіцит практичних навичок конструктивного діалогу у близьких стосунках. Усе це підтверджує, що в молодому віці переважає емоційно-ціннісний компонент готовності до шлюбу над поведінково-організаційним.

Якщо розглядати результати діагностики у контексті воєнного стану, вони набувають особливого змісту. Високий рівень інтелектуально-світоглядної привабливості можна інтерпретувати як показник психологічної стійкості та адаптивності, адже він свідчить про

наявність внутрішніх ресурсів для осмислення складних обставин і здатність вибудовувати конструктивні взаємостосунки навіть у кризових умовах. Це узгоджується з положенням, розглянутим у першому розділі, про те, що у кризових ситуаціях людина з високим рівнем внутрішньої мотивації здатна не лише шукати підтримки, а й сама бути опорою для інших. Таким чином, шлюб у цьому контексті розглядається не просто як форма соціальної адаптації, а як глибший акт екзистенційного самоствердження, спосіб віднайти сенс і стабільність через партнерство, взаєморозуміння та спільне переживання труднощів.

Подальший етап емпіричного дослідження був спрямований на виявлення морально-психологічних складників шлюбного потенціалу особистості, які формують основу її здатності до побудови гармонійних, зрілих і стабільних подружніх стосунків. Згідно з теоретичними положеннями, викладеними у першому розділі, мотиви одруження тісно пов'язані з внутрішніми моральними цінностями особистості та її психологічною готовністю до емоційної близькості, довіри, відповідальності та підтримки. Тому морально-психологічна привабливість у контексті воєнного часу набуває подвійного значення: з одного боку, вона є характеристикою особистісної зрілості, а з іншого є чинником життєстійкості у кризових умовах.

Діагностика ознак морально-психологічної привабливості дозволила оцінити ступінь сформованості таких властивостей, як відповідальність, чесність, емпатійність, доброзичливість, терплячість, довірливість, романтичність, турботливість, альтруїзм та інші, що визначають здатність особи до етичної, емоційної та поведінкової зрілості у стосунках. Респондентам пропонувалося оцінити 25 характеристик за п'ятибальною шкалою, що відображає рівень вираженості кожної риси у власній поведінці. Отримані результати коливалися у діапазоні від 74 до 123 балів, що в середньому відповідає високому рівню розвитку морально-психологічної привабливості (рис. 2.7).

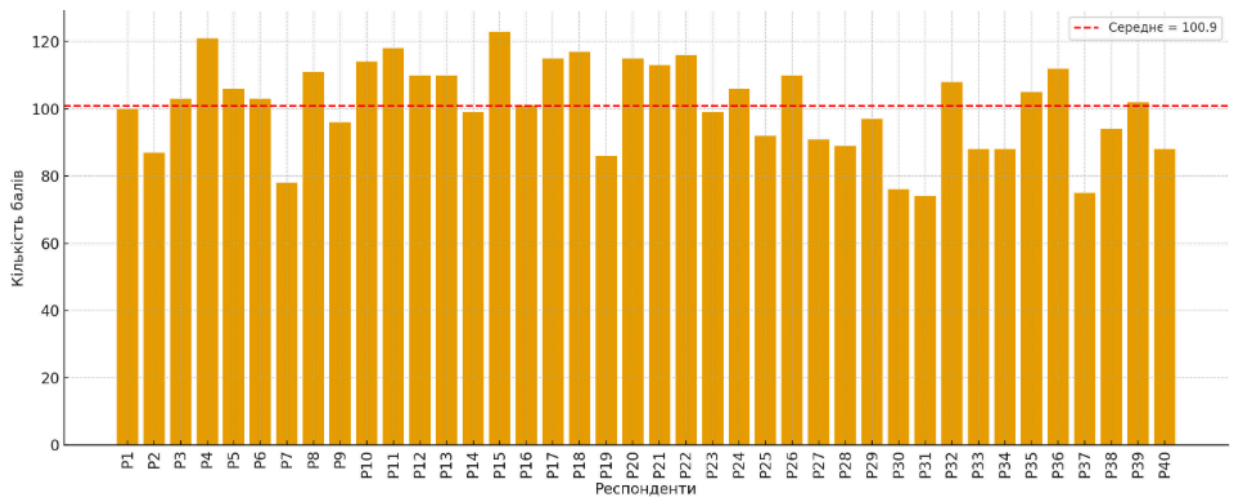

Рис. 2.7. Результати діагностики морально-психологічної привабливості особистості.

Понад половина опитаних (приблизно 55 %) продемонстрували високий рівень (85-104 бали), а ще близько третини (30 %) – дуже високий рівень (105-125 балів). Отриманий в результаті опитування розподіл свідчить про те, що більшість молодих людей володіють достатнім потенціалом для побудови гармонійних взаємин, орієнтованих на довіру, моральну відповідальність і готовність до компромісів. Високі показники морально-психологічної привабливості свідчать про розвинену систему гуманістичних цінностей і здатність до альтруїзму, що є підґрунтям для формування зрілих мотивів одруження, заснованих на любові, підтримці та взаємоповазі.

Помітна частина респондентів (близько 15 %) виявила середній рівень морально-психологічної привабливості (65–84 бали). У цій групі простежуються ознаки певної внутрішньої суперечності. Тобто, з одного боку, наявність загальних уявлень про моральні норми та соціально прийнятні моделі поведінки, а з іншого – недостатня стабільність емоційної регуляції та схильність до імпульсивних реакцій у стосунках. Така невідносна є типовою для пізнього юнацького віку, коли система

моральних переконань лише кристалізується, а потреба у самоствердженні іноді вступає в суперечність із потребою у взаємності та стабільності.

Лише поодинокі учасники (близько 5 %) продемонстрували низький рівень розвитку морально-психологічних властивостей (нижче 65 балів). Це свідчить про певні труднощі у сфері моральної саморегуляції, емпатійності та здатності до конструктивного спілкування. Результати цієї групи можуть бути зумовлені досвідом фрустрації, психологічними наслідками війни або нестачею позитивних моделей взаємин у сімейному оточенні.

В умовах воєнного стану низький рівень морально-психологічної привабливості може проявлятися у підвищеній тривожності, недовірі, схильності до емоційної закритості чи униканні близькості, що суттєво ускладнює формування здорових партнерських зв'язків.

Якщо розглядати структуру морально-психологічної привабливості детальніше, можна помітити, що найвищі оцінки респонденти надавали таким якостям, як чесність, турботливість, емпатійність, відповідальність та надійність. Можна зробити висновок про домінування гуманістичної орієнтації та внутрішньої потреби у створенні теплих взаємин. Названі риси є базовими у формуванні шлюбної мотивації, адже саме вони визначають здатність до любові як свідомого вибору, що спирається на довіру та взаємну відповідальність. Особливо показовим є те, що респонденти високо оцінювали й такі характеристики, як терплячість і поступливість, тобто вміння йти на компроміс, що у психологічному сенсі є одним з індикаторів готовності до шлюбного партнерства.

Натомість нижчі оцінки отримали риси, пов'язані з самостійністю, стриманістю та довірливістю. Цей факт може свідчити про певну внутрішню амбівалентність молоді. Адже прагнення до автономії та самореалізації може супроводжувати недостатню впевненість у власних силах та у партнері.

У воєнних реаліях така суперечність набуває особливої актуальності: війна часто порушує базові почуття безпеки, що може підсвідомо послаблювати здатність довіряти, роблячи міжособистісну близькість

складнішою. Проте навіть за цих умов більшість учасників демонструють тенденцію до відкритості, готовності до взаєморозуміння та співчуття, що свідчить про високу психологічну адаптивність молодого покоління.

Порівняння результатів діагностики інтелектуально-світоглядної та морально-психологічної привабливості показало, що між цими двома сферами існує тісний зв'язок. Між показниками інтелектуально-світоглядної привабливості та морально-психологічної привабливості шлюбного потенціалу було виявлено високий позитивний кореляційний зв'язок: $r=0,792$ при $df=38$ та статистичній значущості $p<0,001$.

Це свідчить про те, що чим вищі прояви морально-психологічних характеристик особистості (відповідальність, емпатійність, доброзичливість, емоційна стабільність), тим більшою мірою індивід оцінюється також як інтелектуально привабливий (зрілі погляди, освіченість, ціннісна узгодженість, критичність мислення).

Отримані дані підтверджують, що ці два компоненти шлюбного потенціалу формують взаємопов'язаний ціннісно-особистісний комплекс, який молодь розглядає як важливий у майбутніх подружніх стосунках. Тобто інтелектуальна сумісність і морально-психологічна узгодженість виступають ключовими чинниками при виборі партнера та прогнозуванні якості сімейних взаємин.

Таким чином, високі значення кореляції демонструють, що розвиток морально-ціннісної сфери молодшої людини сприяє кращому сприйняттю її як перспективного партнера у шлюбі, а також підтверджують цілісність структури шлюбного потенціалу за методикою Є. М. Потапчука (2020).

Респонденти з високими інтелектуально-світоглядними показниками, як правило, демонстрували та високий рівень морально-психологічної зрілості. Оскільки здатність до рефлексії, усвідомлення власних дій і розуміння партнера безпосередньо пов'язана з емпатією, доброзичливістю та моральною відповідальністю.

Важливим контекстним фактором, який варто враховувати при інтерпретації цих результатів, є вплив воєнного часу. Стан постійної тривоги, невизначеності, втрат і розлук, з одного боку, загострює емоційні реакції та може провокувати нестабільність, а з іншого – стимулює розвиток емпатії, альтруїзму та потреби у турботі про інших.

Під час колективних криз люди часто мобілізують свої внутрішні моральні ресурси, що дозволяє їм підтримувати не лише себе, а й оточення. У цьому сенсі високі показники морально-психологічної привабливості серед молодих українців можна розглядати як прояв соціальної резистентності, тобто здатності зберігати людяність, теплоту та моральну позицію навіть у період загальної дезорганізації.

Отримані результати підтверджують, що у структурі мотивів одруження українців домінують морально-ціннісні та емоційно-гуманістичні чинники. Молоді люди схильні розглядати шлюб не стільки як соціальний обов'язок чи матеріальну угоду, скільки як простір взаємної підтримки, довіри, відповідальності й турботи. Що узгоджується з висновками, зробленими у першому розділі, а саме – у кризових умовах шлюб набуває екзистенційного значення, стає символом віри в добро, у людяність і в можливість стабільності навіть тоді, коли зовнішній світ сповнений хаосу. Таким чином, високий рівень морально-психологічної привабливості української молоді є не лише індивідуальною характеристикою, а й соціально-психологічним маркером здатності суспільства до відновлення, солідарності та любові попри обставини.

Наступним етапом емпіричного дослідження став аналіз особистісних особливостей досвіду емоційної близькості, що безпосередньо впливають на формування мотивів до одруження. Для цього було використано опитувальник “Досвід близьких стосунків” (К. А. Brennan, 1998), який дає можливість дослідити індивідуальні особливості прихильності, рівень тривожності та уникнення у стосунках. Дана методика дозволяє зрозуміти, як людина переживає інтимність, залежність, емоційну дистанцію та наскільки

комфортно почувається у взаємній близькості. Саме ці параметри визначають психологічну готовність особистості до стабільного партнерства, а отже, мають безпосереднє значення для структури мотивів одруження.

Оцінювалися дві шкали – “тривожність” (страх втрати, залежність від підтвердження любові, емоційна невпевненість) та “уникнення” (схильність дистанціюватися, труднощі у вияві емоцій, страх надмірної близькості). Отримані дані свідчать, що більшість учасників мають низькі або помірні показники за обома шкалами, що вказує на переважання надійного типу прив’язаності. Респонденти схильні до відкритості у взаєминах, не уникають емоційної близькості, водночас не виявляють надмірної залежності від партнера (рис. 2.8).

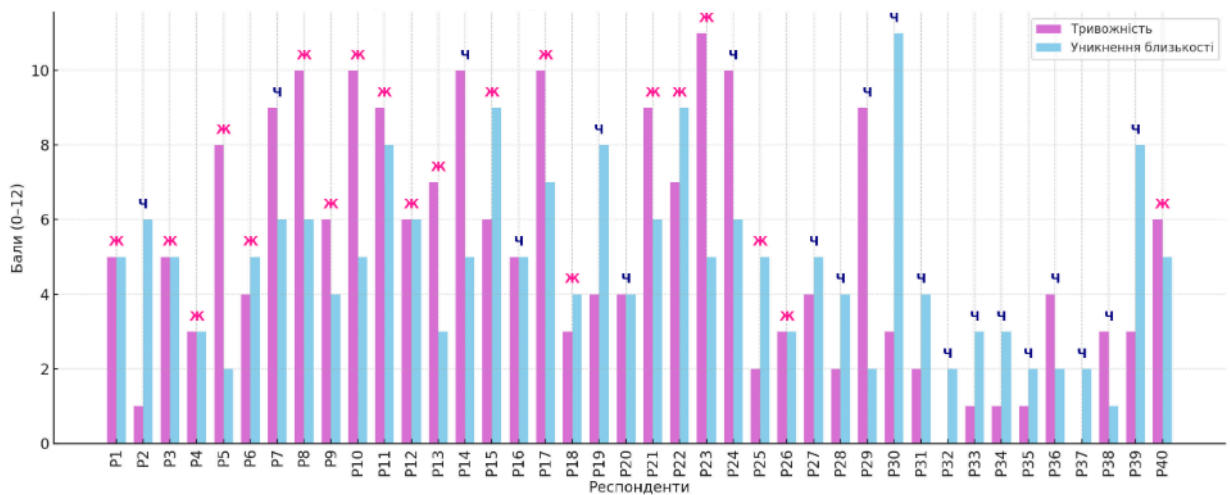

Рис. 2.8. Результати опитувальника “Досвід близьких стосунків”.

Зокрема, приблизно 60 % учасників (переважно чоловіки) продемонстрували низький рівень тривожності та низький рівень уникнення, що характеризує їх як емоційно врівноважених, здатних підтримувати гармонійні відносини без страху втрати чи потреби в надмірному контролі. Такі особистості, як правило, відчують задоволення від близькості, довіряють партнерові, готові до відкритого спілкування та взаємної підтримки. Вони мають усвідомлену позицію щодо шлюбу, сприймаючи його

як природний крок у розвитку зрілих стосунків, а не як спосіб подолання самотності чи емоційної нестабільності. Вищесказане згоджується з високими показниками інтелектуально-світоглядної та морально-психологічної привабливості, виявленими на попередніх етапах дослідження; у таких осіб спостерігається цілісна система цінностей, гармонійний баланс емоційного і раціонального компонентів та зріла готовність до відповідального партнерства.

Разом з тим, приблизно 25 % респондентів (здебільшого жінки) виявили підвищений рівень тривожності при низькому або помірному рівні уникнення. Для них характерне переживання емоційної нестабільності, потреба в постійному підтвердженні любові та схильність до надмірної залежності від партнера. Такий тип прив'язаності описується у психології як тривожно-залежний, і він часто формується у результаті дефіциту емоційної підтримки в сім'ї або внаслідок травматичних подій, що порушують відчуття базової безпеки. У контексті воєнного стану це цілком зрозуміле явище: загальна тривожність і невизначеність життя можуть підсилювати потребу у стабільності, теплі, емоційній підтримці. Для таких осіб мотивом одруження часто виступає прагнення до захищеності та емоційної опори, що має адаптивний характер, але водночас може супроводжуватися страхом втрати або надмірним контролем у стосунках.

Цікаво, що близько 10 % учасників (як чоловіки, так і жінки) мали високі показники за обома шкалами – і тривожності, і уникнення. Ця комбінація свідчить про амбівалентний тип прихильності, який поєднує страх близькості зі страхом самотності. Такі респонденти водночас прагнуть до теплих стосунків і відчують загрозу втрати автономії, що створює внутрішній конфлікт між бажанням любові та побоюванням бути відкинутим або втратити контроль.

В умовах воєнного стану цей тип поведінки може посилюватися, оскільки людина переживає постійний дефіцит стабільності й водночас відчуває підвищену потребу в емоційній незалежності. Амбівалентність

проявляється й у суперечливих мотивах до шлюбу – між глибоким прагненням єдності та побоюванням надмірної залежності від партнера.

Нарешті, невелика частина учасників (близько 5 %) продемонструвала високі показники уникнення при низькому рівні тривожності. Такий профіль відповідає уникаючому типу прихильності, коли людина схильна підтримувати емоційну дистанцію, неохоче ділиться почуттями, віддає перевагу самотійності. У молодіжному середовищі це часто корелює з орієнтацією на “гостьові” або громадянські форми партнерства, що також простежувалося у відповідях анкетування.

У сучасних умовах така тенденція може мати захисний характер, як спроба уникнути емоційної травматизації у разі втрати близької людини чи розлуки. Однак тривале збереження цього типу взаємодії перешкоджає формуванню глибоких і стабільних подружніх зв’язків.

Якщо розглядати узагальнено, переважання надійного типу прихильності у більшості респондентів свідчить про достатньо високий рівень емоційної компетентності та здатності до конструктивної взаємозалежності. Молоді люди, які виявляють готовність до близькості без надмірної тривоги чи уникнення, зазвичай мають більш зріле розуміння шлюбу як партнерства рівних, що ґрунтується на взаємній довірі, свободі та підтримці. Водночас підвищена тривожність частини учасників демонструє, що у сучасних реаліях шлюб також розглядається як психологічний ресурс, покликаний компенсувати дефіцит безпеки, викликаний війною. Для таких осіб створення сім’ї є не лише соціальним, а й емоційно-захисним актом, спробою стабілізувати внутрішній стан через наявність близької людини.

Узгоджуючи ці результати з попередніми висновками щодо морально-психологічної та інтелектуально-світоглядної привабливості, можна стверджувати, що у структурі мотивів одруження української молоді домінують цінності довіри, підтримки, стабільності та любові, які доповнюються усвідомленою потребою у взаємному розвитку. Емоційна зрілість, виявлена у низьких рівнях тривожності та уникнення, є показником

того, що навіть попри соціальні потрясіння, українська молодь демонструє високу здатність до формування безпечних, партнерських стосунків. Це особливо важливо у контексті воєнного часу, коли традиційні форми соціальної підтримки порушені, і саме міжособистісна близькість стає головним джерелом відчуття сенсу та життєвої опори.

Результати дослідження за опитувальником «Досвід близьких стосунків» підтверджують, що мотиви одруження українців у період воєнного стану зумовлюються не стільки зовнішнім соціальним тиском чи прагматичними міркуваннями, скільки внутрішніми потребами в емоційній стабільності, безпеці, духовній єдності та взаємній підтримці. Близькість для сучасної молоді виступає не лише романтичним ідеалом, а й формою психологічного самозахисту, що дозволяє долати тривогу, втрати та невизначеність. У цьому контексті шлюб набуває не лише соціального, а й глибокого екзистенційного змісту – як спосіб зберегти людяність, любов і надію у світі, де вони щодня піддаються випробуванням.

Аналізуючи отримані результати, доцільно простежити, як рівень тривожності та уникнення у стосунках варіює серед чоловіків і жінок. Це дозволяє не лише виявити певні психологічні відмінності у переживанні близькості, а й глибше зрозуміти, як саме формуються мотиви одруження у сучасному українському суспільстві залежно від статі.

У таблиці подано узагальнені показники за двома шкалами: “тривожність” та “уникнення”. З урахуванням частотності прояву низьких, середніх та високих рівнів серед чоловіків і жінок (табл. 2.1).

Як видно з таблиці, серед жінок вищим виявився середній рівень тривожності, тоді як у чоловіків переважають низькі показники. Це означає, що жінки більш емоційно залучені у стосунки, схильні до переживань, пов’язаних зі страхом втрати, нестачею уваги або потребою у підтвердженні любові з боку партнера. Така емоційна чутливість може мати як позитивний, так і вразливий бік, адже вона сприяє більшій глибині емоційної взаємодії, але й може створювати ризик надмірної залежності або ревнощів.

Таблиця 2.1

**Порівняльна характеристика рівнів тривожності та уникнення у
стосунках серед чоловіків і жінок**

Показники	Низький	Середній	Високий	Середній бал за групою
Тривожність (жінки)	9 осіб (45%)	3 особи (15%)	8 осіб (40%)	6,1
Тривожність (чоловіки)	14 осіб (70%)	3 особи (15%)	3 особи (15%)	3,5
Уникнення (жінки)	10 осіб (50%)	5 осіб (25%)	5 осіб (25%)	5,3
Уникнення (чоловіки)	13 осіб (65%)	2 особи (10%)	5 осіб (25%)	4,2

Натомість чоловіки, як правило, продемонстрували більш зрівноважене емоційне реагування, нижчу тривожність і дещо нижчий рівень уникнення, що свідчить про більшу психологічну автономність і стійкість.

Хоча в окремих випадках (приблизно у чверті респондентів) спостерігалися ознаки емоційного дистанціювання, що може бути проявом адаптивної реакції на стресові обставини воєнного часу. Для частини чоловіків емоційна стриманість виконує функцію самозахисту від травм, пов'язаних із втратами, тривогою, розлукою або ризиком.

Зіставлення рівнів уникнення також демонструє цікаву тенденцію: хоча обидві групи мають переважно низькі показники, у жінок спостерігається трохи вищий середній рівень, що може свідчити про наявність певної обережності у вияві емоцій. У поєднанні з підвищеною тривожністю це створює амбівалентну модель поведінки – коли прагнення до близькості поєднується з внутрішнім страхом надмірного злиття або залежності. Така модель характерна для багатьох жінок молодшого віку, які

боятися втратити особистісну свободу чи повторити негативні сімейні сценарії, які могли спостерігати у своєму дитинстві.

Загалом порівняльний аналіз дозволяє зробити висновок, що у чоловіків переважає надійний тип прихильності з домінуванням емоційної стабільності та довіри, тоді як у жінок частіше зустрічаються тривожно-амбівалентні тенденції, що поєднують потребу у близькості з побоюванням втрати чи відкидання. Така різниця, однак, не є свідченням емоційної слабкості жінок; радше вона відображає особливості жіночого емоційного реагування в умовах загальної соціальної невизначеності. У контексті війни підвищена емоційність, турботливість і потреба в єдності можуть виступати не лише особистісною характеристикою, а й проявом ширшої соціальної функції – збереження тепла, гуманності та психологічної підтримки в родині.

Отже, узагальнюючи результати аналізу всіх етапів емпіричного дослідження, можна стверджувати, що мотиви одруження українців в умовах воєнного стану мають ціннісно-гуманістичну природу. Вони базуються на поєднанні високого рівня морально-психологічної зрілості, інтелектуально-світоглядного усвідомлення сімейних ролей та прагнення до емоційної стабільності й безпеки. Для більшості респондентів шлюб постає не як соціальний обов'язок, а як внутрішня потреба створити простір довіри, взаєморозуміння та підтримки у час невизначеності.

Війна, попри деструктивний характер, стала для багатьох молодих людей каталізатором переосмислення цінності стосунків, глибшого розуміння ролі близької людини та родини у збереженні психологічної рівноваги. Саме тому мотиви сучасних українців до одруження дедалі частіше мають не лише соціально-нормативний, а й екзистенційно-психологічний вимір.

2.2. Зміст і результати апробації програми оптимізації шлюбних настановлень молоді

У межах магістерського дослідження була розроблена та апробована програма оптимізації шлюбних настановлень молоді в умовах воєнного стану. Її створення стало логічним продовженням емпіричного етапу, який показав наявність у молоді суперечливих орієнтацій щодо шлюбу та сімейних ролей, недостатній рівень готовності до побудови стабільних партнерських стосунків, а також певну роз'єднаність між особистісними цінностями та реальними шлюбними мотивами.

Програма мала психокорекційний та розвивальний характер і була спрямована на актуалізацію особистісних ресурсів, формування зрілого ставлення до шлюбу, розвиток відповідальності, емпатії та конструктивної міжособистісної взаємодії.

Підґрунтям для створення програми стали:

- результати аналізу анкетування про мотиви одруження та ставлення до сім'ї в умовах воєнного стану;
- дані діагностики шлюбного потенціалу (Є. М. Потапчук, 2020), які виявили середній рівень готовності до сімейного життя у більшості респондентів;
- аналіз результатів опитувальника «Досвід близьких стосунків» (К. А. Brennan, 1998), що дозволив визначити поширені серед молоді типи емоційної прихильності – від тривожно-залежної до уникаючої;
- методичні матеріали з програми психокорекції подружніх взаємин, такі як вправи, рекомендовані у практичних посібниках із сімейного консультування та підготовки молоді до шлюбу, зокрема у методичних рекомендаціях, розроблених Кляпець і Ларіною (2009).

Таким чином, програма поєднала в собі діагностичні, тренінгові та розвивальні елементи, орієнтовані на гармонізацію уявлень молоді про майбутнє подружжя та усвідомлення власної відповідальності у шлюбі.

Метою програми є сприяння формуванню гармонійних шлюбних настановлень і розвиток психологічної готовності до сімейного життя.

Завдання програми:

1. Сприяти усвідомленню молоддю ролі сім'ї як провідної соціальної та особистісної цінності.
2. Розвивати вміння аналізувати власні мотиви вступу в шлюб, очікування від партнера, готовність до спільного життя.
3. Формувати навички конструктивного спілкування, активного слухання, вміння домовлятися і долати конфлікти без агресії.
4. Підвищувати рівень емпатії, довіри, емоційної регуляції та партнерської підтримки.
5. Розвивати здатність до саморефлексії та усвідомлення власних цінностей, життєвих орієнтирів і шлюбних установок.
6. Сприяти формуванню просімейних орієнтацій і відповідального ставлення до створення майбутньої родини.

Програма передбачала групову форму роботи та була розрахована на вісім інтерактивних занять. У ній взяли участь 12 осіб віком від 18 до 25 років (по шість представників кожної статі).

Тематика й вправи були дібрані з урахуванням специфіки отриманих даних і рекомендацій фахівців у галузі сімейної психології.

Надамо опис структури програми.

Заняття 1. «Мої уявлення про шлюб і сім'ю».

Мета: створити атмосферу довіри в групі, активізувати власні уявлення учасників про поняття «шлюб», «сімейне щастя», «кохання», визначити особисті пріоритети у сфері стосунків.

Хід заняття:

1. Вправа «Візитівка». Кожен учасник, використовуючи аркуш паперу та фломастери, створює символічну «візитівку» сусіда – малюнок або короткий опис, який, на його думку, відображає характер або життєву позицію людини. Потім кожен презентує «візитівку» у колі.

2. Вправа «Правила роботи». Група колективно формує набір норм взаємодії (поваги, активності, конфіденційності, права на власну думку). Правила записуються на ватмані як спільний договір.

3. Мінідискусія. Учасники відповідають на запитання: «Що для мене означає шлюб?» – після чого формується спільний асоціативний ряд поняття «сімейне щастя».

Проміжні результати показали, що більшість учасників визначили шлюб як «єдність взаємоповаги, довіри та підтримки», підкресливши цінність стабільності та безпеки у стосунках.

Заняття 2. «Цінності та якості майбутнього партнера».

Мета: допомогти учасникам усвідомити власні ціннісні орієнтири у виборі партнера, визначити морально-психологічні риси, які сприяють гармонійним відносинам.

Хід заняття:

1. Вправа «Пріоритети». Кожен учасник називає риси, які вважає найважливішими у потенційному чоловікові чи дружині. Всі варіанти фіксуються на плакаті, після чого група спільно визначає три головні риси.

2. Рефлексія. «Які якості я маю розвинути в собі, щоб бути гідним партнером?»

Заняття 3. «Співпраця і взаємодія у стосунках».

Мета: розвинути навички взаємодії, вміння домовлятися, проявляти гнучкість і довіру у спільній діяльності.

Хід заняття:

1. Вправа «Малюнок на двох». Учасники об'єднуються в пари, отримують один маркер і аркуш. Без розмови, тримаючи маркер одночасно, вони мають створити спільний малюнок. Після завершення відбувається

обговорення: хто був ініціатором, як приймали рішення, чи вдалося домовитися.

Очікуваний результат: усвідомлення власного стилю поведінки у взаємодії (домінування, пасивність, партнерство), розвиток здатності до компромісу.

2. Вправа «Безлюдний острів». Пари складають індивідуальні списки 10 речей, які вони взяли б із собою на безлюдний острів, а потім спільно узгоджують один спільний список.

Очікуваний результат: розвиток уміння домовлятися, враховувати потреби іншого, приймати спільні рішення.

Заняття 4. «Ми різні – і це добре»

Мета: усвідомити цінність відмінностей між людьми, навчитися приймати іншу думку й бачити у відмінностях ресурс, а не загрозу.

Хід заняття:

1. Гра «Сніжинка». Ведучий пропонує всім виконати низку простих інструкцій із серветкою (скласти, відірвати куточок тощо), не підглядаючи за іншими. Потім кожен розгортає свою «сніжинку».

Обговорення: чому всі малюнки різні, чи є «правильний» варіант, і як це пов'язано з сімейними відносинами.

Очікуваний результат: розвиток толерантності, усвідомлення, що у шлюбі важливо цінувати унікальність партнера, а не намагатися змінити його під себе.

2. Мінірефлексія. Кожен ділиться одним відкриттям або думкою, що змінила його погляд на тему рівноправності у сім'ї.

Заняття 5. «Ролі та відповідальність у шлюбі».

Мета: осмислити розподіл сімейних обов'язків, сформувати уявлення взаємну підтримку в подружніх стосунках.

Хід заняття:

1. Вправа «Домашні обов'язки». Учасники діляться на три підгрупи: «Жінки», «Чоловіки» та «Разом». Кожна група записує типові

обов'язки, притаманні її категорії. Потім результати порівнюються, обговорюється справедливість і доцільність такого розподілу.

Очікуваний результат: усвідомлення партнерської відповідальності та важливості спільних зусиль у побуті й вихованні дітей.

2. Рефлексивні запитання:

- Чому саме такий розподіл обов'язків здається природним?
- Чи змінився б він після участі у тренінгу?

Заняття 6. «Готовність до сімейного життя»

Мета: допомогти учасникам усвідомити свій поточний рівень готовності до побудови стосунків, визначити індивідуальні кроки особистісного розвитку.

Хід заняття:

1. Вправа «Мoje місце на шляху до сімейного життя». Учасники отримують наліпки зі своїми іменами та розміщують їх на ватмані із символічною «дорогою до будинку сімейного щастя». Потім обговорюють, що допомагає чи стримує їх у русі до мети.

Очікуваний результат: усвідомлення власних ресурсів і зон розвитку, формування реалістичного бачення майбутніх стосунків.

2. Гра «Коли я був маленьким...». Учасники передають м'яч по колу, продовжуючи фразу, наприклад: «Коли я був маленьким, я хотів, щоб мої батьки...».

Очікуваний результат: розуміння впливу дитячого досвіду на уявлення про любов і підтримку, розвиток здатності до самоспостереження.

3. Вправа «З чим я йду». Кожен ділиться, що для нього стало найціннішим сьогодні, які думки чи відкриття хоче «взяти з собою».

Заняття 7. «Єдність і підтримка»

Мета: зміцнити групову згуртованість, закріпити позитивні емоції, сформувати відчуття взаємної підтримки як важливого чинника гармонійних стосунків.

Хід заняття:

1. Вправа «Лягідне ім'я». Група стає в коло. Кидаючи м'яч один одному, кожен називає своє «лягідне» ім'я. Обговорення: що ми відчуваємо, коли нас називають по-доброму, чому теплі слова важливі у спілкуванні.

Очікуваний результат: створення атмосфери емоційної близькості, усвідомлення значення ніжності й турботи у стосунках.

2. Вправа «Клубок». Учасники стають у коло, передаючи клубок ниток із теплими словами одне одному. Коли утворюється сплетіння, всі натягують нитки та на хвилину заплющують очі, відчуваючи «єдність» групи.

Очікуваний результат: усвідомлення взаємопов'язаності, довіри та підтримки як основи партнерських відносин.

Заняття 8. «Моє бачення майбутньої сім'ї»

Мета: інтегрувати набуті знання та досвід, закріпити позитивне ставлення до майбутнього шлюбу, розвинути навички саморефлексії.

Хід заняття:

1. Вправа «Оголошення». Кожен учасник пише коротке, анонімне «оголошення» про розшук ідеального партнера, описуючи його риси, інтереси та життєві погляди. Потім тексти обмінюються між групами (дівчата переглядають «чоловічі» оголошення і навпаки) та обговорюються варіанти, які найбільше зацікавили учасників.

2. Вправа «Лист побажань». Кожен учасник записує на аркуші побажання для іншого – що він хотів би побажати людині у майбутніх стосунках. Аркуш передається по колу, та згортається так, щоб наступний учасник не бачив, що написав попередній.

Апробація програми була реалізована під час проходження практики. Заняття проводились у формі інтерактивного тренінгу з попередньо відібраною групою молоді, яка добровільно виявила бажання взяти участь у дослідженні.

Після завершення програми учасники давали короткий відгук та мали можливість оцінити власні враження та описати зміни у сприйнятті теми сімейних і шлюбних стосунків (див. Додаток Б).

Більшість учасників зазначили, що завдяки тренінгу вони переосмислили власні уявлення про майбутнє подружжя, стали уважніше ставитися до особистісних якостей партнера, а також почали усвідомлювати необхідність емоційної зрілості, здатності до діалогу й відповідальності за спільне майбутнє.

У ході апробації було виявлено позитивну динаміку у ставленні молоді до питань шлюбу й сімейного життя. Спостерігалось зниження рівня емоційної тривожності у міжособистісній сфері, посилення орієнтації на партнерство, рівноправність і взаємопідтримку, формування більш реалістичних уявлень про сімейні ролі, розвиток навичок емпатійного слухання та вміння приймати думку іншої людини, підвищення мотивації до самопізнання й самовдосконалення як майбутнього чоловіка або дружини.

Отже, апробована програма оптимізації шлюбних настановлень молоді підтвердила свою ефективність у напрямку формування відповідальнішого, усвідомленого ставлення до сімейного життя. Вона може бути рекомендована для подальшого використання у роботі практичних психологів, соціальних педагогів і фахівців, які займаються просвітницькою діяльністю серед молоді.

Програма довела, що навіть короткотерміновий психоосвітній вплив може мати значний ефект у гармонізації шлюбних установок, сприяючи підвищенню емоційної культури, комунікативної компетентності та психологічної готовності до шлюбу.

Під час апробації програми учасники активно залучалися до виконання вправ, брали участь у дискусіях, виявляли високий рівень зацікавленості темою та демонстрували щирість у саморозкритті. Атмосфера групової довіри дозволила кожному висловити власне бачення поняття сім'ї, шлюбних ролей і взаємних очікувань у стосунках.

Особливо емоційним став момент обговорення вправ «Пріоритети» та «Лист побажань», під час яких молодь відкрито ділилася власними страхами щодо майбутнього шлюбу, досвідом розчарувань і водночас висловлювала прагнення до побудови гармонійних стосунків, заснованих на любові та

підтримці. Багато учасників зазначали, що після участі у програмі стали глибше розуміти роль психологічної сумісності, моральних цінностей і внутрішньої зрілості у подружньому житті.

За підсумками проведення тренінгу більшість учасників продемонстрували позитивну динаміку в самооцінці власної готовності до шлюбу: якщо до участі лише близько 15 % вважали себе готовими до подружнього життя, то після завершення роботи з групою цей показник зріс вдвічі. Це свідчить про ефективність застосованих психоосвітніх і рефлексивних технік, що стимулюють переосмислення особистісних цінностей та формують відчуття відповідальності за власні рішення.

Також під час апробації було відзначено зростання рівня групової згуртованості: учасники почали проявляти уважність до емоцій інших, а в процесі обговорення складних тем використовували висловлювання з позиції «Я-повідомлення», що свідчить про розвиток рефлексивності та емоційної компетентності.

Варто відзначити, що деякі учасники після завершення програми висловили бажання продовжити роботу у форматі додаткових зустрічей, присвячених темам довіри у стосунках та особистих кордонів. Це демонструє не лише зацікавленість молоді в подальшому самопізнанні, а й підвищення внутрішньої мотивації до формування зрілої шлюбної поведінки.

У цілому результати апробації підтвердили практичну значущість програми: вона не лише оптимізує шлюбні настановлення, а й виконує просвітницьку, розвивальну та профілактичну функції, сприяючи психологічному зростанню молоді, зміцненню їхньої впевненості у власних ресурсах і готовності до створення стабільних, гармонійних сімейних відносин у сучасних умовах.

Висновки до розділу 2

Емпіричне дослідження дозволило комплексно проаналізувати особливості шлюбних настановлень сучасної української молоді в умовах

воєнного стану та виявити ключові чинники, що визначають ставлення до створення сім'ї.

Проведене анкетування засвідчило, що більшість респондентів розглядають сім'ю як осередок емоційної підтримки й стабільності, проте їхнє уявлення про шлюб позначене впливом соціально-економічної нестабільності та зміною традиційних сімейних ролей. Війна актуалізувала потребу у близькості, взаємній турботі й довірі, водночас підсиливши тривожність і схильність до уникання надмірної залежності у стосунках.

Результати психологічної діагностики шлюбного потенціалу показали, що переважна частина опитаних має високий або середній рівень інтелектуально-світоглядної привабливості, що вказує на наявність когнітивних ресурсів для побудови зрілих взаємин. Водночас за показниками морально-психологічної привабливості також простежується достатній потенціал до відповідальності, турботливості та емпатії, однак не завжди поєднаний із глибоким усвідомленням власних очікувань і можливостей у шлюбі.

Застосування опитувальника «Досвід близьких стосунків» виявило різнорівневі показники тривожності та уникання, що свідчить про диференційований емоційний досвід молоді: для частини характерна стабільна прихильність і довіра, для інших – страх втрати партнера чи схильність до дистанціювання.

У цілому результати свідчать про перехідний характер шлюбних орієнтацій: молодь прагне створити гармонійні, засновані на рівноправності відносини, але потребує психологічної підтримки у розвитку зрілості, саморефлексії та конструктивних моделей поведінки.

Розроблена програма оптимізації шлюбних настановлень підтвердила свою практичну ефективність: у ході апробації відзначено позитивну динаміку у ставленні до майбутнього шлюбу, зростання усвідомленості, емпатійності та готовності до партнерства. Застосовані тренінгові техніки

сприяли розвитку навичок спілкування, саморозуміння та прийняття відповідальності за власні вибори.

Таким чином, емпіричний етап роботи не лише окреслив сучасний психологічний портрет молодої людини, що живе в умовах війни, але й продемонстрував дієві шляхи корекції та гармонізації її шлюбних установок, що має як наукове, так і практичне значення для соціально-психологічної підтримки української молоді.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило всебічно розкрити феномен мотивів одруження українців в умовах воєнного стану як складного

соціально-психологічного явища, що поєднує особистісні цінності, культурні традиції та вплив кризового суспільного контексту.

Засобами теоретичного аналізу протлумачено сутність поняття шлюбу та сім'ї, розглянуто класичні й сучасні підходи до вивчення шлюбної мотивації, виокремлено фактори, які детермінують готовність до подружнього життя. Теоретичний аналіз показав, що війна виступає сильним соціальним стресором, який змінює систему цінностей, посилює прагнення до безпеки, емоційної підтримки та відновлення втраченої стабільності.

Емпіричне дослідження виявило, що сучасна українська молодь характеризується амбівалентним ставленням до шлюбу: з одного боку, вона зберігає орієнтацію на родинні цінності, з іншого – прагне автономії та самореалізації. Для багатьох учасників війна стала каталізатором переосмислення ролі близьких стосунків, а шлюб набув значення не лише соціального інституту, а й емоційного притулку, способу знайти сенс, підтримку й віру в майбутнє.

Результати психодіагностики довели, що внутрішня готовність до шлюбу безпосередньо залежить від рівня інтелектуально-світоглядного та морально-психологічного розвитку особистості, від сформованості емпатії, відповідальності, вміння до діалогу. Виявлено, що низький рівень готовності частіше пов'язаний із невпевненістю, емоційною тривожністю та недостатньою здатністю до рефлексії власних потреб і меж.

Практичним етапом магістерського дослідження було впровадження програми оптимізації шлюбних настановлень підтвердив, що психологічна просвіта й тренінгова робота з молоддю здатні підвищити її усвідомленість, розвинути здатність до партнерства й конструктивного спілкування. Учасники після проходження програми демонстрували вищу готовність до подружнього життя, краще розуміння своїх цінностей і життєвих пріоритетів.

Таким чином, результати дослідження свідчать, що мотиви одруження українців у сучасних умовах є результатом поєднання індивідуально-психологічних, соціокультурних і ситуативних чинників. В

умовах війни шлюбна мотивація набуває глибшого, екзистенційного сенсу, стає символом відновлення життя, віри у майбутнє й прагнення до внутрішньої опори.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів для розробки психопрофілактичних і консультативних програм, спрямованих на підготовку молоді до сімейного життя, зміцнення інституту сім'ї та формування зрілої, відповідальної шлюбної поведінки.

Отже, дослідження довело, що навіть в умовах воєнної нестабільності українська молодь зберігає віру в цінність родини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Харитонova, О. І., & Харитонов, Є. О. (2024). Екстракція як спосіб захисту прав подружжя на майно в умовах війни. У *Актуальні проблеми*

сімейного права: міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України І. В. Жилінкової (м. Харків, 12 квіт. 2024 р.) (с. 89–93). Харків: Право.

2. Весільний бум під час війни: у Києві за 5 місяців зареєстрували рекордну кількість шлюбів. (2022). Михайло Загородній. [Онлайн-стаття]. <https://life.pravda.com.ua/society/2022/07/28/249764/>

3. Казанжи, М., & Вторнікова, Ю. (2022). Україномовна адаптація комплексу методик діагностики прив'язаності особистості. *Наука і освіта: Науково-практичний журнал*, (4), 41–48.

4. Кляпець, О. Я., & Ларіна, Т. О. (2009). *Підготовка молоді до подружнього життя: Методичні рекомендації*. Київ: Міленіум.

5. Кузікова, С., Зливков, В., Лукомська, С., Щербак, Т., & Котух, О. (2024). *Психологічний супровід особистості в умовах війни: навчальний посібник*. Київ–Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М.

6. Ніколайчук, Н. М. (2008). Мотив як регулятор професійної діяльності вчителя. *Збірник наукових праць студентів та магістрантів факультету психології Кам'янець-Подільського національного університету*, (1), 84–89.

7. Ніколайчук, Н. М. (2010). Теоретичні аспекти управління мотивацією. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, (6), 43–48.

8. Ніколайчук, Н. М. (2011). Проблеми забезпечення наступності у формуванні навчально-пізнавальної та професійної діяльності майбутніх педагогів. *Управління в освіті: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції* (с. 220–222).

9. Новак, В. О., Мостенська, Т. Л., & Ільєнко, О. В. (2013). *Організаційна поведінка: підручник*. Київ: Кондор.

10. Павлюк, А. (2025). Скільки шлюбів і розлучень зареєстрували в Україні у 2024 році? Статистика від Мін'юсту. *Українська правда. Життя*. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/skilki-shlyubiv-i-rozluchen-zareyestruvali-v-ukrajini-u-2024-roci-min-yust-306197/>

11. Пенькова, О. І. (2009). Сім'я як чинник розвитку духовних цінностей старшокласників. *Проблеми загальної та педагогічної психології*, 11(5), 284–292.
12. Потапчук, Є. М. (2020). *Психологічна діагностика шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності з партнером: Довідник сімейного психолога*. Хмельницький: Видавництво «PolyLuxdesign&print».
13. Психологія сім'ї та шлюбу: таблиці, схеми, коментарі: навчально-наочний підручник / за заг. ред. О. М. Цільмак. (2020). Київ: Видавництво Ліра-К.
14. Скрипченко, О. В., Долинська, Л. В., & Огороднійчук, З. В. (2023). *Загальна психологія: підручник*.
15. Столярчук, О. А. (2015). *Психологія сучасної сім'ї: навчальний посібник*. Кременчук: ПП Щербатих О. В.
16. Столярчук, О., Вождай, А., & Дружиніна, А. (2019). Чинники вибору шлюбного партнера у юнацькому віці. *Вісник Львівського університету. Серія: Психологічні науки*, (5), 58–64.
17. Сухомлинська, О. В. (2012). У пошуках справжнього. У В. О. Сухомлинський, *Серце віддаю дітям* (с. 5-22). Харків: Атма.
18. Сухомлинський, В. О. (1977). *Вибрані твори* (Т. 3: *Серце віддаю дітям; Народження громадянина; Листи до сина*) / ред. кол. О. Г. Дзеверін (голова) та ін. Київ: Радянська школа.
19. Heckhausen, H. (1989). *Leistungs motivation*. In *Motivation und Handeln*. Springer-Lehrbuch. Springer, Berlin, Heidelberg.
20. Libanova, E., Pozniak, O., & Tsybal, O. (2022). Scale and consequences of for cedmigration of the population of Ukraineas a result of the armed aggression of the Russian Federation. *Demography and Social Economy*, 48(2), 37–57. <https://doi.org/10.15407/dse2022.02.037>
21. Palmero, F., & Martínez, F. (2008). *Motivación y emoción [Motivation and emotion]*. Madrid: McGraw-Hill.

22. Pryima, L. Yu., Sherstiuk, N. O., & Kolomiets, B. S. (2020). Psychological nature and structure of motivation. *Aktualni problemy suchasnoi medytsyny: Visnyk Ukrainskoi medychno istomatolohichnoi akademii*, 20(2), 240–244.
23. Slyusar, L. (2023). *Ukrainska sim'ia v umovakh viiny* [The Ukrainian Family in the Conditions of War]. *Demohrafiia i sotsialna ekonomika – Demography and Social Economy*, 2 (52), 3-20. <https://doi.org/10.15407/dse2023.02.003>
24. Valderrama, B. (2012). *Validación de una taxonomía de motivos y un cuestionario multidimensional de motivación* [Validation of a taxonomy of motives and a multidimensional motivation questionnaire] (Doctoral dissertation, Universidad Complutense de Madrid).
25. VanBui, T. (2018, July 11). Marriage through peace and war. *Personality Type in Depth*. <https://typeindepth.org/marriage-through-peace-and-war/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкетування

Шановні респонденти/тки, вітаємо!

Це дослідження проводиться в межах навчально-професійного проєкту, присвяченого темі мотивів одруження українців в умовах воєнного стану. Ціллю цього опитування є глибше зрозуміти, як сучасна ситуація в країні впливає на рішення людей створювати сім'ю, які саме причини спонукають до укладання шлюбу, а також які психологічні й соціальні чинники лежать в основі цих рішень.

Зібрані дані стануть основою для аналізу змін у шлюбних настановленнях молоді та допоможуть розробити практичні рекомендації щодо підтримки емоційного благополуччя та свідомого сімейного вибору.

Участь в опитуванні є повністю добровільною. Ваша щирість і відкритість у відповідях допоможуть зробити дослідження достовірним і корисним. Гарантуємо повну анонімність: інформація, яку Ви надасте, не буде прив'язана до імен чи особистих даних і використовуватиметься виключно в узагальненій формі. Заповнення анкети займе приблизно 15-20 хвилин.

Будь ласка, читайте уважно кожне запитання та відповідайте так, як це найточніше відповідає Вашим думкам, досвіду чи переконанням. Усі варіанти відповідей є прийнятними – тут немає «правильних» або «неправильних» варіантів.

Щиро дякуємо за вашу участь!

Вкажіть ваш вік:

- 16-25
- 25-30
- 30 і більше

Оберіть вашу стать:

- Жіноча
- Чоловіча
- Інше: __

1. Який статус, на Вашу думку, займає сім'я в українському суспільстві:

- вона залишається основною формою соціальної взаємодії та пріоритетною цінністю
- сім'я втрачає своє значення, поширюються альтернативні форми стосунків чи самотнє проживання
- українці прагнуть поєднати родинні стосунки та особистісну самореалізацію
- Інше: __

2. Які зміни, на Вашу думку, відбуваються зі значенням сім'ї для українців в умовах воєнного стану:

- зростання значущості сім'ї як осередку стабільності та захищеності
- зменшення міцності та важливості сімейних стосунків через міграційні процеси, безпекові пріоритети
- змін не помічаю
- Інше: __

3. Проживанню в якому статусі Ви надали б перевагу:

- зареєстрований шлюб
- громадянський шлюб
- спільне проживання з особистісною автономією кожного/ї партнера/ки
- "гостьовий" шлюб (регулярні відносини між партнер(к)ами, що не проживають разом)
- позашлюбне життя, самотність
- вільні стосунки з різними партнер(к)ами
- Інше: __

4. Який розподіл родинної влади Ви вважаєте оптимальним:

- патріархальний (чоловік – голова сім'ї)

- матриархальний (дружина приймає всі найважливіші рішення)
- егалітарний (всі члени родини мають право голосу у прийнятті рішень)
- бінарний (владу у родині розподіляють чоловік і дружина)
- ситуативний розподіл влади (рішення приймаються різними членами родини в різних ситуаціях)
- Інше: __

5. Як би Ви оцінили свою готовність до шлюбу та сімейного життя, де 1 = абсолютно неготовий/ва, 5 = повністю готовий/ва:

абсолютно неготовий/ва

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

повністю готовий/ва

6. Що, на Вашу думку, найбільше впливає на позицію молоді в ставленні до шлюбу й сімейного життя? Оберіть 1-2 варіанти:

- власний приклад батьків (розподіл сімейних ролей, їх виконання, виховання дітей)
- уявлення молоді про ідеал чоловіка та дружини
- особистісні якості подружжя (характер, ціннісні, орієнтації, смаки, звички тощо)
- просімейна позиція (налаштованість партнера на шлюб і створення сім'ї)
- Інше: __

7. Оцініть, наскільки воєнні події (військова служба, евакуація, втрати, тривога тощо) вплинули на ваше ставлення до шлюбу, де 1 = зовсім не вплинули, а 5 = вплинули дуже сильно:

зовсім не вплинули

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

вплинули дуже сильно

Додаток Б

Короткий відгук учасників програми

Мені сподобалось, що тренінг не був повчальним. Ми говорили відверто, іноді навіть про болісні речі, як от про страх бути зрадженим чи залишитись самотнім. Після цих розмов я відчула більше впевненості в собі.

Під час вправи з малюнком я помітив, як часто намагаюсь контролювати процес, навіть тоді, коли треба було просто малювати. Це змусило задуматися, як поводитись у власних стосунках, чи даю місце своїй партнерці. Після заняття відчув легкість, ніби розібрався у чомусь важливому.

кому мені

Мені найбільше запам'яталася вправа "Пріоритети". Коли ми складали список якостей майбутнього партнера, я зрозуміла, що часто вимагаю від інших того, чого ще не маю сама. Було трохи ніяково, але й корисно. Мотивує більше працювати над собою.

кому мені

Мені сподобалось, що тренінг не був повчальним. Ми говорили відверто, іноді навіть про болісні речі, як от про страх бути зрадженим чи залишитись самотнім. Після цих розмов я відчула більше впевненості в собі.

На початку я прийшов із цікавості, без особливих очікувань. Коли проводили вправу безлюдний острів, то виявилось, що навіть коли йдеться про вигадані ситуації, важко знайти компроміс і потім зрозумів, що це і є модель стосунків вміти слухати, а не лише стояти на своєму. Після кількох занять зловив себе на думці, що став по-іншому слухати людей. Здається, навіть з батьками почав розмовляти спокійніше.

кому мені

кому мені

Після курсу я зрозуміла, що кохання є не тільки почуттям, а й щоденним вибором. І що важливо не тільки знайти "свого", а й бути готовою підтримувати стосунки навіть у складні моменти.

кому мені

Спочатку я не дуже розуміла, навіщо говорити про шлюб, коли ще навіть не маю серйозних стосунків. Але в процесі занять усвідомила, що це не лише про одруження, а про розуміння себе, своїх кордонів, очікувань і готовності ділити життя з іншою людиною. Було непросто чесно відповідати собі на деякі питання.
